

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง การสร้างรูปแบบการพัฒนาคู่มือเพื่อส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิจัย โดยแบ่งเป็นหัวข้อดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของการเรียนการสอน
2. หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างรูปแบบการพัฒนาคู่มือเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในจังหวัดหนองคาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาหนองคายเขต 21
4. รูปแบบการพัฒนาคู่มือ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดของการวิจัย

องค์ประกอบของการเรียนการสอน

1. ความหมายและองค์ประกอบสำคัญของวิธีสอน

คำว่า การสอน (Teaching) และการเรียนการสอน (Instruction) ที่แปลและใช้กันอยู่โดยมาก ในวงการศึกษานี้ในปัจจุบัน ที่จริงแล้วมีสาระสำคัญที่เหมือนกัน คือ เป็นกิจกรรมใด ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ใด ๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรหรือโปรแกรมใด ๆ แต่ลักษณะที่อาจจะต่างกันไปในนั้น นักวิชาการด้านการสอนในประเทศมักจะให้น้ำหนักว่าการเรียนการสอนอาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากผู้สอน แต่เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ อัน ได้แก่ เนื้อหาและการฝึกหัดต่างๆ ซึ่งผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ในลักษณะของชุดการเรียนรู้หรือโมดูลต่าง ๆ ในขณะที่การสอนจะเกิดขึ้นโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนจึงปราศจากครูไปไม่ได้ แต่ถึงจะอย่างไรก็ตาม ทั้งการสอนและการเรียนการสอนก็คือ การทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้าง

จะถาวร ด้วยการปรับเปลี่ยนสิ่งที่อยู่แวดล้อมผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาหรือได้ฝึกหัดทักษะต่าง ๆ เป็นสำคัญ

โดยทั่วไป มักจะมีการแบ่งองค์ประกอบของการเรียนการสอนในลักษณะของโครงสร้าง (Structure) และกระบวนการ (Process) ในลักษณะโครงสร้าง คือ แบ่งการเรียนการสอนออกเป็น วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ในขณะที่การแบ่งตามกระบวนการนั้น โดยทั่วไปมักใช้เป็นขั้นตอนได้แก่ ขั้นนำ ขั้นสอนและขั้นสรุป โดยหากจะขยายออกไปตามแนวคิดการปรากฏขึ้นของการสอน ก็จะทำให้สามารถแบ่งองค์ประกอบของการเรียนการสอนไปตามขั้นตอนต่าง ๆ 9 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การทำให้ผู้เรียนเกิดความตั้งใจ 2) การแจ้งวัตถุประสงค์ 3) การทบทวนความรู้และประสบการณ์เดิม 4) การนำเสนอเนื้อหา 5) การให้คำแนะนำโดยครู 6) การให้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง 7) การให้ผลป้อนกลับ 8) การประเมิน 9) การถ่ายโอนการเรียนรู้

อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่า แม้จะมีการแบ่งขั้นตอนของการเรียนการสอนออกเป็นโครงสร้างหรือลำดับต่าง ๆ แล้วก็ตาม แต่โดยสรุปแล้ว สภาพหรือปรากฏการณ์ของการเกิดการเรียนการสอนดังที่กล่าวมานั้น ย่อมมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่สามประการ ได้แก่ การเกิดขึ้นของ การนำเสนอสาระการเรียนรู้ การเกิดขึ้นของการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอิสระ และการเกิดขึ้นของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าว อาจจะถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สามารถนำไปพิจารณาการออกแบบการจัดการเรียนการสอน (Instructional Design)

การนำเสนอสาระการเรียนรู้ หากพิจารณาในมิติของการสร้างความรู้ คือ การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้วยการสร้างความหมายจากข้อมูลที่ครูนำเสนอหรือจัดให้ เช่น ค้นพบมโนทัศน์ หลักการหรือแก้ปัญหาบางประการตามวัตถุประสงค์ การนำเสนอสาระการเรียนรู้ดังกล่าว สามารถทำได้ในรูปแบบที่ต้องอาศัยครูและไม่ต้องอาศัยครู ตัวอย่างเช่น ในชั้นเรียนหนึ่ง ครูอาจเป็นผู้บรรยายและอธิบายความหมายของคำศัพท์ในวรรณคดีไทยบางคำแก่นักเรียนโดยตรง หรืออาจจะให้นักเรียนไปสืบค้นความหมายของคำศัพท์ดังกล่าวจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แล้วมานำเสนอให้เพื่อนในชั้นก็ได้ หลักการสำคัญในการนำเสนอสาระการเรียนรู้ คือ ต้องให้ภาพรวมเกี่ยวกับสาระความรู้นั้นเสียก่อน โดยจะต้องนำเสนอในลักษณะที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ของผู้เรียนให้มากที่สุด พยายามทำให้หัวข้อเรื่องที่ยากหรือซับซ้อนกลายเป็นเรื่องที่ย่อยง่าย เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของผู้เรียน

ในการนำเสนอจะต้องมีส่วนสรุปอันเป็นการสร้างความเข้าใจความคิดรวบยอดของสาระการเรียนรู้ทั้งหมด และจะต้องมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจในสาระจากการรับฟังของผู้เรียนด้วย จึงจะทำให้การนำเสนอสาระการเรียนรู้ครั้งนี้มีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่สำคัญประการต่อมา คือ การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอิสระ การเรียนรู้โดยอิสระนั้น มิใช่การปล่อยปละใ้ให้นักเรียนศึกษาเนื้อหาและทำแบบฝึกหัดไปตามลำพัง แต่เกิดจากการให้ผู้เรียนพิจารณาวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนในครั้งนั้น ว่าตนเองสามารถบรรลุหรือไปถึงวัตถุประสงค์นั้นแล้วหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้เขาเป็นผู้เลือกและกำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง เช่น หากนักเรียน ทราบว่า ตนเองยังไม่เข้าใจคำศัพท์บางคำในวรรณคดีที่อ่านก็จำเป็นที่เขาจะต้องดำเนินการสืบค้นความหมายของคำศัพท์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่คิดขึ้นด้วยตนเอง ซึ่งครูจะต้องเข้าไปมีบทบาทในการชี้แนะแนวทางการฝึกหัดปฏิบัติด้วยตนเองนั้นว่า สามารถดำเนินการในลักษณะใดบ้าง ทั้งนี้ การจะทำให้การเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอิสระมีประสิทธิภาพ ครูผู้สอนจะต้องคอยตรวจสอบการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นระยะ ๆ ในลักษณะของการช่วยเหลือและแก้ไข บนพื้นฐานของการให้เกียรติผู้เรียน และให้ผลป้อนกลับเพื่อแก้ไขให้ดำเนินการเรียนรู้ไปในทิศทางที่ถูกต้อง เช่น ในขณะที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกอ่านและสรุปสาระสำคัญของวรรณคดีบาง เรื่อง ครูอาจจะต้องเรียกผลงานการสรุปนั้นมาให้คำแนะนำเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียน ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนประการสุดท้าย เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า การเรียนการสอนควรจะมีครูในฐานะผู้จัดการและอำนวยความสะดวกให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางปัญญา ระหว่างผู้เรียนกับเนื้อหาสาระ ผู้เรียนกับผู้เรียนคนอื่น ผู้เรียนและตัวของนักเรียนเอง (ในลักษณะของการคิดสะท้อนไตร่ตรอง) และผู้เรียนกับผู้เชี่ยวชาญ (ซึ่งก็คือครู) การอำนวยความสะดวกดังกล่าว คือ การพยายามทำให้ผู้เรียนในฐานะตัวแปรที่ผู้สอนให้ความสนใจได้ “แปรค่า” หรือเกิดปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัวให้ได้มากที่สุด เพราะนี่เป็นช่องทางสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะจากครูและเพื่อน การศึกษาด้วยตนเองแต่เพียงลำพังนั้น แม้จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ก็จริง แต่ก็เป็นการเรียนรู้ในมิติการรับรู้ของตนเอง ด้วยมุมมองของตนเองเพียงอย่างเดียว ในขณะที่การเรียนรู้ที่มีปฏิสัมพันธ์กับสังคม จะทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจมิติหรือมุมมองอื่น ๆ ที่ต่างไปจากตน ซึ่งก็จะทำให้สามารถพัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมให้ครอบคลุมมิติอื่น ๆ ด้วย การเรียนรู้ก็จะมีลักษณะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลากหลายขึ้น ส่งผลให้ไม่ใช่

การเรียนรู้ที่ “ตนเอง” เท่านั้น ที่เป็นผู้ยอมรับตนเอง แต่จะเป็นการเรียนรู้อันบุคคลอื่น ๆ ให้การยอมรับและรับรู้ตรงกัน

แม้เดิมจะมีผู้เสนอแนวคิดว่าการเรียนการสอนโดยทั่วไปจะปราศจากครูไปเสียก็ได้ แต่ก็คงจะต้องกล่าวให้ต่างออกไปว่า การเรียนการสอนที่ “มีประสิทธิภาพ” จะปราศจากครูไปเสียมิได้ เพราะปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้เรียนยังคงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงและแก้ไขพฤติกรรมของตนเองโดยตลอด แต่การเรียนการสอนที่มีได้มีการนำเสนอเนื้อหาและการให้ผู้เรียนลองแสดงออกถึงสิ่งที่เรียนไปด้วยตนเอง ก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นการเรียนการสอนอยู่ดี ดังที่ได้กล่าวมานี้ เราสามารถที่จะองค์ประกอบดังกล่าว มากำหนดเป็นคำถามเพื่อพิจารณา การเรียนการสอนที่จะออกแบบขึ้นใหม่เสียก็ได้ว่า การเรียนการสอนครั้งนั้น ครูได้นำเสนอเนื้อหาสาระใหม่หรือไม่ และใช้วิธีการใดในการนำเสนอ ครูได้จัดช่วงเวลาสำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติสิ่งที่เรียนโดยลำพังหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด รวมทั้งจัดบรรยากาศที่เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวพวกเขา ซึ่งรวมตัวครูอยู่ด้วยอย่างไร ทั้งนี้เพื่อที่ในการออกแบบการสอนครูจะได้ไม่ละเลยว่าการเรียนการสอนมิใช่เป็นเรื่องที่ผู้เรียนจะพึงใส่ใจศึกษาเองเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของครู ที่จะต้องให้ข้อมูลและจัดประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้เรียนด้วยเช่นกัน

ประภาวัลย์ แพรวาณิชย์ (2543 : 39 - 40) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนไว้ 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน อธิบายความเชื่อและแนวคิดทฤษฎี ที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งขึ้นกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหากิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงาน
2. จุดประสงค์ของรูปแบบการเรียนการสอน แสดงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในการใช้รูปแบบการเรียนการสอน
3. เนื้อหา ระบุเนื้อหาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้จัดการเรียนการสอน เพื่อให้รูปแบบการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์
4. กิจกรรมและขั้นตอนดำเนินงาน อธิบายวิธีการปฏิบัติหรือกระบวนการดำเนินงานเมื่อนำรูปแบบไปใช้
5. การวัดและประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอน

สรุปได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนประกอบด้วย หลักการของรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งอธิบายความเชื่อ และแนวคิด ทฤษฎี กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม กระบวนการดำเนินงาน และการวัดผล ประเมินผล ที่สัมพันธ์ และเอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ประเภทของรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีบทบาทของครูและผู้เรียนแตกต่างกัน (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์. 2542 : 11 - 14) ดังนี้

รูปแบบที่ 1 Student – centred Class รูปแบบนี้ครูจะเป็นผู้เตรียมเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อทั้งหมด แล้วผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีครูคอยดูแลกำกับและให้คำปรึกษากิจกรรมในรูปแบบนี้ส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมกลุ่มหรือจับคู่

รูปแบบที่ 2 Learner – based Teaching รูปแบบนี้ครูจะคอยกระตุ้นหรือมอบหมายให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลในเรื่องที่จะเรียนเอง หรืออาจจัดทำสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญของผู้เรียนเป็นพื้นฐาน

รูปแบบที่ 3 Learner Independence หรือ Self - directed Learning รูปแบบนี้ผู้เรียนเป็นอิสระจากชั้นเรียน ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าจากสื่อที่จัดไว้ในศูนย์การเรียนด้วยตนเอง แล้วเลือกงานหรือฝึกปฏิบัติตามต้องการ ตามความสนใจและศักยภาพของตน โดยอาจศึกษาตามลำพังหรือจับคู่หรือศึกษาเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้

3. กลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน

Joyce et al. ได้จัดกลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอนออกเป็น 4 กลุ่ม ปรากฏัลย์ แพรววานิชย์ (2543 : 40 - 41) ดังนี้

1. กลุ่มที่เน้นการประมวลผลข้อมูล (The Information Processing Family) ทราบปัญหาและค้นหาคำตอบ และให้ผู้เรียนพัฒนาความคิด สร้างความคิดรวบยอด รูปแบบการเรียนการสอนกลุ่มนี้บางรูปแบบเน้นให้ผู้เรียนสร้างความคิดรวบยอดและทดสอบสมมติฐานบางรูปแบบมุ่งการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ บางรูปแบบมุ่งส่งเสริมความสามารถทางสติปัญญาโดยทั่วไป ตัวอย่างของรูปแบบกลุ่มนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนแบบสืบสวนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry Model) และรูปแบบการเรียนการสอนกลยุทธ์ความจำ (Memory Model) เป็นต้น

2. กลุ่มที่เน้นตัวบุคคล (The Personal Family) การพัฒนาตัวบุคคลเป็นเป้าหมายของรูปแบบการเรียนการสอนกลุ่มนี้ มุ่งพัฒนาเจตคติและค่านิยมอันดีงาม พัฒนาบุคคลให้มีความเข้าใจตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้น ตัวอย่าง เช่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบไม่สั่งการ (Non - directive Teaching Model) รูปแบบการเรียนการสอนการฝึกความตระหนักรู้ (Awareness Training Model) เป็นต้น

3. กลุ่มที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Family) รูปแบบการเรียนการสอนกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นการใช้การประนีประนอมในการแก้ปัญหาเน้นการมีส่วนร่วมหรือมีความร่วมมือกับบุคคลอื่น รูปแบบการเรียนการสอนแบบค้นคว้าเป็นกลุ่ม (Group Investigation Model)

4. กลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรม (The Behavioral Family) ลักษณะสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนกลุ่มนี้ คือ การพัฒนาพฤติกรรมและทักษะในการปฏิบัติของผู้เรียน ซึ่งยึดถือทฤษฎีพื้นฐานที่สำคัญคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) การปรับพฤติกรรม (Behavioral Modification) การรักษาเยียวพฤติกรรม (Behavioral Therapy) การกำหนดงานและจ้างผลความก้าวหน้าให้ผู้เรียนทราบอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น รูปแบบการฝึกความกล้าแสดงออก (Assertive Training Model) และรูปแบบการเรียนรู้อยู่โดยมีเงื่อนไข (Contingency Management Model)

จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่ากลุ่มของรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วยกลุ่มที่เน้นการประมวลผลข้อมูล กลุ่มที่เน้นตัวบุคคล กลุ่มที่เน้นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และกลุ่มที่เน้นการปรับพฤติกรรมซึ่งแต่ละกลุ่มมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

4. หลักการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

ประภาวัลย์ แพร่วานิชย์ ได้ค้นคว้าและสรุปหลักการพัฒนารูปแบบการสอน ประภาวัลย์ แพร่วานิชย์ (2543 : 41 - 42) ไว้ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและข้อค้นพบจากการวิจัย รวมทั้งการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาจากเอกสาร หรือจากการสังเกตและสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

2. การกำหนด เป้าหมาย และองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เป็นการนำข้อมูลพื้นฐาน และองค์ประกอบต่าง ๆ มาจัดเป็นระบบให้สัมพันธ์กัน

3. การกำหนดแนวทางการนำรูปแบบการเรียนการสอน ไปใช้ เป็นการระบุ รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการ เงื่อนไข เกี่ยวกับการนำรูปแบบไปใช้ เช่น ใช้สอนกลุ่มย่อยหรือ กลุ่มใหญ่ การจัดสภาพการเรียนการสอน เพื่อที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การประเมินรูปแบบการเรียนการสอน เพื่อเป็นการทดสอบประสิทธิภาพ ของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น จึงต้องมีการประเมินรูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะทำได้ 2 วิธี คือ 1) การประเมินความเป็นไปได้เชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ เป็นการประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ 2) การประเมิน ความเป็นไปได้ โดยการนำรูปแบบที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง โดยการทดลอง หรือกึ่งทดลอง

5. การปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอน การปรับปรุงจะดำเนินการ 2 ระยะ คือ 1) ระยะก่อนการนำรูปแบบไปทดลองใช้ การปรับปรุงจะดำเนินการเรียนการสอน โดยใช้ ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีเป็นข้อมูลในการปรับปรุง 2) ระยะหลังการนำ รูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้เป็น การปรับปรุง โดยใช้ข้อมูลการทดลองและอาจมี การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองซ้ำ และปรับปรุงจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

จากข้อความสรุปได้ว่าหลักการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ควรมีการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีจากการวิจัย กำหนดเป้าหมายขององค์ประกอบ ประเมินรูปแบบ และปรับปรุง รูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองใช้ เป็นการปรับปรุงโดยใช้ข้อมูลการทดลอง หรืออาจมี การนำรูปแบบการเรียนการสอนไปทดลองซ้ำ และปรับปรุงจนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

5. การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจและสามารถนำรูปแบบการ เรียนการสอนไปใช้ เพื่อให้ได้ผลตามจุดมุ่งหมายของรูปแบบ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 4 ขั้นตอน ประภาวัลย์ แพรวานิชย์ (2543 : 42 - 43)

1. การนำเสนอที่มาของรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ ของหลักการ แนวคิดพื้นฐาน และองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบ

2. การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการอธิบายรูปแบบการเรียนการสอน โดยละเอียด โดยเสนอสิ่งต่อไปนี้ คือ 1) ขั้นตอนการสอนตามรูปแบบ เป็นการเสนอรายละเอียดที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหรือขั้นตอนการเรียนการสอน 2) ระบบของปฏิสัมพันธ์ เป็นการอธิบายบทบาทของครู ผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน และการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนอื่น ๆ 3) หลักการตอบสนอง เป็นการอธิบายวิธีการแสดงออกของครูต่อผู้เรียนการตอบสนองการกระทำของผู้เรียน เช่น การให้รางวัล การให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นหรืออภิปราย เป็นต้น 4) ปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน เป็นการอธิบายเงื่อนไขที่จำเป็นที่จะช่วยให้การใช้รูปแบบการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จ

3. การนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนไปใช้ เป็นการให้คำแนะนำและใช้ข้อมูลสังเกตเกี่ยวกับการนำรูปแบบไปใช้ให้ได้ผลดี เช่น ควรใช้กับผู้เรียนระดับใด เนื้อหาวิชาประเภทใด เป็นต้น

4. การนำเสนอผลที่ได้จากการใช้รูปแบบการเรียนการสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการคาดหมายผลที่ควรจะได้โดยตรงที่จะให้ผลแก่ผู้เรียน และผลพลอยได้หรือผลกระทบจากการใช้รูปแบบการเรียนการสอน

จากข้อความดังกล่าวสรุปได้ว่าการนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนเป็นการอธิบายหรือการแนะนำเกี่ยวกับการเรียนการสอน อย่างละเอียด เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

6. คุณสมบัติที่ดีของรูปแบบ

Bittle (1978 : 184 ; อ้างถึงใน เรวดี อาษานาม. 2547 : 7) ได้เสนอคุณสมบัติที่ดีของรูปแบบไว้ดังนี้

1. สามารถเข้าใจง่าย (Elegant) มีโครงสร้างที่สามารถเข้าใจได้ง่าย
2. สมเหตุสมผล (Valid) องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบมีเหตุผลและมีหลักการ และสามารถอธิบายได้
3. มีความสัมพันธ์กัน (Relevant) องค์ประกอบของโครงสร้างมีความสัมพันธ์กัน
4. มีพลัง (Powerful) หรือมีประสิทธิภาพ
5. สามารถนำไปใช้ได้ (Usable)

จากนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า คุณสมบัติที่ดีของรูปแบบ คือต้องมีโครงสร้างที่เข้าใจง่าย สมเหตุสมผล มีหลักการสามารถอธิบายได้ มีความสัมพันธ์กัน มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

หลักการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

1. ประวัติความเป็นมาของแนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาความเป็นมาของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในวงการศึกษามานานได้มีความพยายามเปลี่ยนแปลงจากการจัดการเรียนการสอนโดยเน้นครูเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาศึกษาของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ในการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงหลักสูตรทุกครั้งที่ผ่านมา (พ.ศ. 2503, พ.ศ. 2521 และ พ.ศ. 2533) มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลางไปในแนวทางที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หรือเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากยิ่งขึ้น แต่ยังไม่ประสบความสำเร็จไม่มากนัก ทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการจัดการเรียนการสอนดังกล่าวอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีการศึกษาในอดีตได้เสนอแนวคิดนี้มาเป็นเวลานานแล้ว พื้นฐานแนวคิดของนักปรัชญานักการศึกษาได้นำเสนอไว้ ดังนี้

Pestalozzi (1826 ; อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547 : ก) เสนอแนวคิดว่าการศึกษาคือเป็นกุญแจสำคัญของการพัฒนาเงื่อนไขทางสังคม การเรียนรู้สิ่งใดก็ตามต้องเตรียมเด็กให้มีความพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งนั้นเสียก่อน

Froebel (1840 : 45 ; อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547 : ก) ให้แนวคิดที่ว่า เด็กคล้ายพืชที่กำลังงอกงาม ต้องการความอบอุ่นและแสงสว่าง การเรียนรู้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างอัตโนมัติ แต่เกิดจากการจัดกระทำอย่างมีขั้นตอน บนพื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจเดิมที่มีอยู่ด้วยความสนุกสนาน จึงควรส่งเสริมการเรียนรู้จากการเล่น จะทำให้เด็กสนใจและเรียนรู้ได้อย่างมากขึ้น ผู้สอนควรรู้จักการจัดกิจกรรม แนะนำการเล่นพัฒนาเครื่องเล่นต่าง ๆ ให้แก่เด็ก

John Dewey (1940 : 35 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 35) เป็นผู้บุกเบิกคนสำคัญเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student - centered Learning) Dewey มีแนวคิดว่าการศึกษาคือเป็นฟังก์ชันหนึ่งของสังคม โรงเรียนจึงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคมอยู่ตลอดเวลา ครูที่ดีจะต้องนำประสบการณ์ ความสนใจ และปัญหาจากสังคมภายนอกเข้ามาแทรกในกิจกรรมของโรงเรียนครูจะต้องเข้าใจความต้องการ และความสนใจของเด็กตระหนักใน

การสร้างผู้เรียนให้เกิดความงอกงามและพัฒนาการ (Growth and Development) ตามศักยภาพของเด็กแต่ละคนหลักสูตรไม่ใช่ศูนย์กลางของการเรียนรู้ แต่ศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ตัวเด็ก (Child - centered) เด็กเป็นศูนย์กลางในสิ่งที่เขาต้องการเรียนรู้

แนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีของ ดิวอี้ (Dewey's Theories) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่เน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาผู้เรียนให้มีอิสระทางความคิดและนำไปสู่สังคมน้อยอย่างเต็มที่ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียนมากกว่าให้มีอิสระทางความคิดและนำไปสู่สังคมน้อยอย่างเต็มที่ การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้เรียนมากกว่า การถ่ายทอดความรู้และค่านิยมผ่านทางหนังสือและการสอนใช้วิธีการบรรยาย John Dewey ยังเน้นว่า การศึกษาควรจะสนับสนุนให้ผู้เรียนรู้โดยตรง ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบตนเอง ความรู้ที่ให้ผู้เรียนจะต้องมีความสัมพันธ์กันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และต้องตรงกับความต้องการ จุดมุ่งหมายและความสามารถของผู้เรียน นอกจากนี้การศึกษาจะต้องเป็นการนำเอา องค์ความรู้ทั้งหลาย และความรอบรู้ พัฒนาความเป็นมนุษย์ และช่วยให้สังคมมีความก้าวหน้าขึ้น ปรัชญาของ ดิวอี้ มีพื้นฐานความเชื่อว่า ความนึกคิดที่แตกต่างกันเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่จะต้องแลกเปลี่ยนความคิดซึ่งกันและกันแนวคิดสำคัญ ๆ ที่ Dewey ได้เสนอไว้มีดังนี้ 1) ธรรมชาติของเด็ก ครูควรรู้จักธรรมชาติของเด็ก ว่าเด็กมีธรรมชาติของความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น ตรงไปตรงมา ชอบคิด และมีความคิดสร้างสรรค์ในตัวเองทุกคน ครูจึงควรสะท้อนธรรมชาติของเด็กแสดงพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติของตนเอง 2) เอกัตตะบุคคลของเด็ก ครูควรเข้าใจเอกัตตะบุคคลของเด็ก เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล เด็กแต่ละคนมีความต้องการ ความสนใจและความถนัดต่างกัน ครูต้องยอมรับความแตกต่าง และความหลากหลายของเด็ก ถือว่าเด็กทุกคนมีศักดิ์ศรี และยอมให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพและมีความอิสระ 3) บทบาทของครู 3.1) ครูควรเป็นผู้ร่วมวางแผนการเรียนรู้กับเด็ก (Co - planner) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายที่พึงประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ 3.2) ครูควรเป็นผู้กระตุ้น (Motivator) ให้เด็กทุกคนกระตือรือร้น สนใจ ตั้งใจ ใฝ่รู้ และพัฒนาตนเอง 3.3) ครูควรเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ให้แก่เด็กเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกิดความงอกงามและพัฒนาการ

Kilpatrick (1918 : 42 ; อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี. 2548 : 25) เป็นนักการศึกษาสำคัญอีกท่านหนึ่งที่ให้แนวคิดพัฒนาการศึกษาแนวก้าวหน้า สืบต่อจาก Dewey โดย Kilpatrick ให้แนวคิดว่า การจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนบรรลุผลสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1) ความรู้ ที่ถาวร 2) มีความเข้าใจและเกิดทักษะระดับสูง 3) สามารถปฏิบัติและเรียนรู้อย่างมีความสุข 4) มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ต่อไป 5) มีเจตคติที่ดีต่อองค์กรทางสังคม Kilpatrick เชื่อว่าผลการเรียนรู้ดังกล่าวจากโรงเรียน จะช่วยทำให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดี ตื่นตัวคิดและทำอย่างชาญฉลาดสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

Rousseau (1962 : 43 ; อ้างถึงใน ศิริชัย กาญจนวาสี. 2548 : 20) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า เด็กทุกคนมีลักษณะของความเป็นผู้บริสุทธิ์ วิถีธรรมชาติจะช่วยพัฒนาเด็กให้ออกมาก้าวหน้าตามความต้องการและความสนใจ ควรให้เด็กมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง และควรจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคขวางกั้นความเจริญงอกงามให้หมดสิ้นไป พร้อมทั้งให้หลักว่า เด็กแต่ละคนมีธรรมชาติ และแบบแผนเป็นของตัวเอง ดังนั้น จึงต้องให้เด็กมีอิสระภายใต้การควบคุมสิ่งแวดล้อม ที่ออกแบบให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ สิ่งที่จะให้เด็กเรียนรู้ควรกำหนดด้วยความเข้าใจในขั้นตอน และพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็ก รากฐานความคิดดังกล่าวต่อมา ได้พัฒนาเป็นแนวคิดสำคัญ ๆ ทางการศึกษาหลายอย่าง เช่น การเรียนรู้เป็นรายบุคคล (Individualized Learning) การเรียนรู้แบบสืบค้น (Discovery Learning) การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Child - centered Learning)

นอกจากนักปรัชญา นักการศึกษาดังกล่าวแล้ว ยังมีนักการศึกษาอีกท่านหนึ่งคือ Carl Rogers (1995 : 32) ที่กล่าวถึง ผู้เรียนเป็นสำคัญในแนวทฤษฎีของ โรเจอร์เอง คือ “Client - centered Therapy” ซึ่งมีแนวคิดว่าการศึกษจะต้องเข้าใจความต้องการของผู้เรียน ในการสอนจะต้องให้ความสนใจทางด้านจิตใจของเด็ก นอกจากนี้ต้องให้ความสนใจกับบุคลิกภาพและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและกระบวนการเรียนรู้ ครูจะต้องสนับสนุนการพัฒนาความคิดของผู้เรียนที่หลากหลาย ครูต้องสนใจชีวิตของผู้เรียนให้มีความสัมพันธ์กันทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องสังคม วิธีการสอนจะเน้นยุทธศาสตร์ทางกระบวนการคิดเปิด โอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเป็นการเรียนที่ร่วมมือกัน และมีการเคลื่อนไหวตลอดเวลา

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่าทฤษฎีการศึกษาแนวก้าวหน้า (Progressive Education Theory) ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนแบบประเพณีนิยมมาเป็นการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner - centered Learning) ระบบการเรียนการสอนแบบประเพณีนิยมเป็นการสอน (หนังสือ) ที่เน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก (Subject - centered) กระบวนการสอน โดยเน้นครูเป็นสำคัญของการกำหนดวัตถุประสงค์ การสอน การประเมินผล สำหรับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนเป็นสำคัญของ

การเรียนรู้สร้างและพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นที่ตัวเด็ก ผู้สอนทำหน้าที่ร่วมวางแผน กระตุ้น จัดประสบการณ์ ส่งเสริมความคิด และอำนวยความสะดวกที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสม กับศักยภาพความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง จะช่วยผลักดันผู้เรียน ให้บรรลุสูงสุดตามศักยภาพของตนเอง

2. ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการศึกษาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2544 : 85) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้เป็น 2 แนวทาง คือ 1) ความหมายเชิงปรัชญา การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริงและเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนเป็นอิสรภาพ ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิด ผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำด้วยความรู้สึกที่ดึงมาเรียนรู้วิธีการเรียนรู้จากการปฏิบัติของตนเอง คิดอย่างมีระบบและมีวิจารณญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ 2) ความหมายเชิงปฏิบัติการ กรมวิชาการได้ให้ความหมายเชิงปฏิบัติการของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แบ่งได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ 2.1) ความหมายเชิงปฏิบัติการด้านผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้าทดลองและแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ และใช้หลักการเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียนผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ได้มาตรฐานตามที่หลักสูตรกำหนด มีความรู้ลึกซึ้งซมยยินดีในผลการปฏิบัติของตน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สังคม และส่วนรวม 2.2) ความหมายเชิงปฏิบัติการด้านครูผู้สอน การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้จัดหรือครูผู้สอนดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคลความสามารถทางด้านปัญญา วิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรม ค่านิยม อันพึงประสงค์วางแผนการจัดกิจกรรม และประสบการณ์การเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ ให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา อารมณ์และทักษะการปฏิบัติส่งเสริมสนับสนุน การนำความรู้ไปใช้ในแหล่งความรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และ 2.3) ความหมายเชิงปฏิบัติการด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน

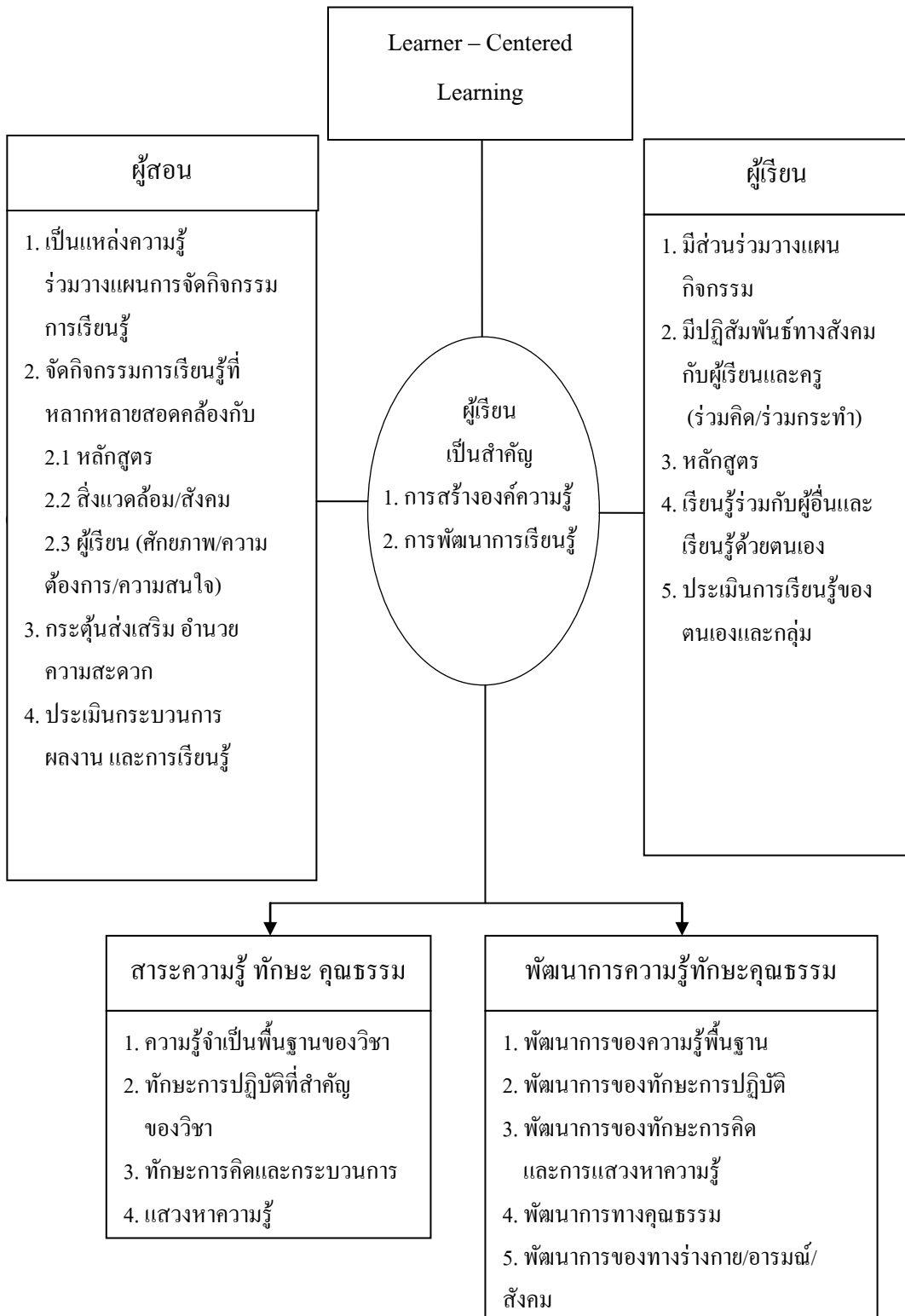
เป็นสิ่งสำคัญ เป็นกระบวนการ การจัดการเรียนรู้ที่ผู้สนับสนุนการเรียนรู้มีส่วนร่วมโดยส่งเสริมให้สถานศึกษา จัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของผู้เรียน หาวิธีการสนับสนุนส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในสถานศึกษา ให้พัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ครูผู้สอนทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับนักเรียน และสนับสนุนด้านทรัพยากร การลงทุน เพื่อการศึกษา พร้อมทั้งดูแลตรวจสอบกระบวนการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ทิสนา แคมมณี (2540 : 42) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญว่าเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ (Center of Attention) หรือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ โดยผู้ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งหากผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมาผู้เรียนก็จะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากและควรจะเกิดการเรียนรู้ที่ดีตามมา

วัฒนาพร ระจับทุกซ์ (2542 : 35) ได้นิยามความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญหมายถึงการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน

ฉลาด จันทรสมบัติ (2551 : 239) ได้นิยามความหมายของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการกำหนดจุดมุ่งหมายสาระกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และ การวัดผลประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้เต็มความสามารถ สอดคล้องกับความถนัดความสนใจของผู้เรียนประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547 : 45) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ หมายถึง กระบวนการพัฒนาร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมของผู้เรียนด้วยการเน้นผู้เรียนเป็นแกนกลางของการสร้างและพัฒนาความเจริญงอกงาม สร้างการมีส่วนร่วมร่วมคิด ร่วมทำ โดยผู้สอนกับศักยภาพความต้องการและความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งการติดตามวัดผลและประเมินการสร้างและพัฒนาการด้านความรู้ ทักษะและคุณธรรม ซึ่งสรุปกรอบแนวคิดได้ดังต่อไปนี้ กรอบแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2543 : ข) ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 24) ระบุว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การกำหนดจุดมุ่งหมาย สาระกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

จากความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง กระบวนการพัฒนาร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมของผู้เรียน โดยเห็นผู้เรียนเป็นแกนกลางของการสร้างและพัฒนาความเจริญงอกงาม สร้างการมีส่วนร่วมรู้ ร่วมคิด ร่วมกระทำระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้สอนด้วยการ ใช้ยุทธวิธีที่หลากหลายและยืดหยุ่น คำนึงถึงความสามารถที่แตกต่างกันของผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็นผู้ร่วมวางแผน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมความคิดและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนมีประติสัมพันธ์ทางสังคม พัฒนาดตนเองอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับศักยภาพความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน

3. แผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3.1 ความหมายของแผนการเรียนรู้

แผนการสอนหรือแผนการเรียนรู้เป็นบันทึกกิจกรรมประจำวันที่ครูผู้สอนจัดทำขึ้นจากสาระการเรียนรู้ นักการศึกษาหลายท่านได้มีความหมายของการสอนไว้ดังนี้

สงบ ลักษณะ (2533 : 1) ให้ความหมายของแผนการสอนไว้ว่า แผนการสอนคือ การนำวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ที่จะต้องทำแผนการสอนตลอดภาคเรียนมาสร้างเป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่ออุปกรณ์การสอน และการวัดผลประเมิน โดยจัดเนื้อหาสาระ จุดประสงค์การเรียนรู้ย่อย ๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือจุดเน้นของหลักสูตรสภาพของผู้เรียนความพร้อมของโรงเรียนในด้านวัสดุอุปกรณ์และตรงกับชีวิตในห้องเรียน

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2532 : 187) ให้ความหมายของแผนการสอนไว้ว่า แผนการสอนเป็นแผน ซึ่งกำหนดขั้นตอนการสอนที่ครูมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ในเนื้อหาและประสบการณ์หน่วยใดหน่วยหนึ่งตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

สุกัญญา ชีรวรรณ (2521 : 209) อธิบายความหมายของแผนการสอนไว้ว่า แผนการสอนเป็นส่วนขยายของหลักสูตร ซึ่งกำหนดแนวทางการสอน และจัดกิจกรรมเสนอแนะแก่ครู โดยยึดถือจุดประสงค์ของการเรียนรู้ความคิดรวบยอดในหลักสูตรไว้เป็นหลัก

จากความหมายของแผนการสอนที่ประมวลมาทั้งหมดนี้สังเกตได้ว่า เป็นความหมายที่ครอบคลุมทั้งด้านลักษณะ ที่มา และสิ่งที่ควรกำหนดไว้ในแผนการสอน จึงสรุปความหมายของแผนการสอนได้ว่า แผนการสอน คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดผลประเมินผลให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า แผนการสอนเป็น แผนที่ผู้สอนจัดทำขึ้นจากคู่มือครู หรือแนวการสอนของกรมวิชาการ ทำให้ผู้สอนทราบว่าสอนเนื้อหาใด เพื่อจุดประสงค์ใด สอนอย่างไร ใช้สื่ออะไร และวัดผลประเมินโดยวิธีใด

3.2 ความสำคัญของแผนการเรียนรู้

แผนการเรียนรู้เปรียบได้กับ พิมพ์เขียวของวิศวกรหรือสถาปนิกที่ใช้เป็นหลักในการควบคุมงานก่อสร้าง วิศวกรหรือสถาปนิกจะขาดพิมพ์เขียวไม่ได้ฉันใด ผู้เป็นครูก็ขาดแผนการสอนไม่ได้ฉันนั้น ยิ่งผู้สอนได้ทำแผนการสอนด้วยตนเอง ก็จะยิ่งให้ประโยชน์ต่อตนเองมากเพียงนั้น

สงบ ลักษณะ (2533 : 4) ได้กล่าวถึงผลดีของการทำแผนการสอนไว้ สรุปดังนี้

1. ทำให้เกิดการวางแผนวิธีเรียนที่มีความหมายยิ่งขึ้น เพราะเป็นการจัดทำอย่างมีหลักการที่ถูกต้อง
2. ช่วยให้ครูมีสื่อการสอนที่ทำด้วยตนเอง ทำให้เกิดความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ทำให้สอนได้ครบถ้วนตรงตามหลักสูตร และสอนได้ทันเวลา
3. เป็นผลของวิชาการที่สามารถเผยแพร่เป็นตัวอย่างได้
4. ช่วยให้ความสะดวกแก่ครูผู้สอนแทนในกรณีที่ครูผู้สอนไม่สามารถเข้าสอนได้

3.3 องค์ประกอบของการเรียนรู้

องค์ประกอบของการเรียนรู้เกิดขึ้นจากความพยายามตอบคำถามดังต่อไปนี้

1. สอนอะไร (หน่วย หัวเรื่อง ความคิดรวบยอด หรือสาระสำคัญ)
2. เพื่อจุดประสงค์อะไร (จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม)
3. ตัวสาระอะไร (โครงร่างเนื้อหา)
4. ใช้วิธีการใด (กิจกรรมการเรียนการสอน)
5. ทราบได้อย่างไรว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ (วัดผลประเมินผล)

เพื่อตอบคำถามดังกล่าว จึงกำหนดให้แผนการสอนมีองค์ประกอบดังนี้

- ของเรื่อง
1. กลุ่มสาระการเรียนรู้ หน่วยที่สอนและสาระสำคัญ (ความคิดรวบยอด)
 2. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
 3. สาระการเรียนรู้
 4. กิจกรรมการเรียนการสอน
 5. สื่อการเรียนการสอน
 6. วัดผลประเมินผล

ดังนั้น ในการเขียนแผนการเรียนรู้จึงต้องเขียนให้ครบทุกหัวข้อดังกล่าว

วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2549 : 249 - 250)

4. ปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริม เพื่อให้การปฏิรูปการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ซึ่งปัจจัยที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

1. กลไกและโครงสร้างการบริหารจัดการในโรงเรียน การปฏิรูปการเรียนรู้ที่ทั่วถึงและต่อเนื่องนั้น ต้องถือว่าการปฏิรูปการบริหารจัดการเป็นหัวใจสำคัญ ที่จะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นจริงได้ Fennimore (1995) ได้เสนอว่าโรงเรียนที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ควรมีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ

1.1 Institutional Requirement : โรงเรียนต้องมีกฎระเบียบที่ชัดเจนสำหรับนักเรียนและผู้ปกครองต้องปฏิบัติตามและโรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ สนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างเพียงพอ

1.2 Teacher Requirements : ครูต้องเป็นผู้มีความสามารถในการจัดกลุ่มนักเรียนจัดหากิจกรรมและวิธีการที่เหมาะสมและดูแลความเรียบร้อยของชั้นเรียน

1.4 Group and Peer Requirements : นักเรียนต้องสนับสนุนบรรยากาศในห้องเรียนให้เป็นบรรยากาศทางสังคม และเป็นสถานที่ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เรียนรู้จากครู เนื่องจากระดับชั้นที่แตกต่างกัน สังคม ความต้องการและความสนใจก็แตกต่างกันด้วย

1.5 Development Requirement : นักเรียนจะสนับสนุนบรรยากาศการเรียนการสอน โดยการเลือกทำงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งเกิดจากความสนใจและความสามารถของนักเรียน

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีความมุ่งมั่น และเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (চারง บัวศรี. 2543 : 32)

3. ครู เป็นบุคคลที่สำคัญยิ่งในการปฏิรูปการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูจะต้องปรับเปลี่ยนการสอนจากครูเป็นศูนย์กลาง มาเป็นการมุ่งให้ความสำคัญต่อตัวผู้เรียนซึ่งไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2543 : 57) เสนอว่าต้องส่งเสริมกระบวนการสอนเชิงสร้างสรรค์ เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการผลิตและการสร้างผลงาน ต้องเปลี่ยนการสอนให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) มากขึ้น ครูจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ให้บริการชี้แนะ ชี้นำประเด็นต่าง ๆ และที่สำคัญครูจะต้องให้ผู้เรียนรู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์ ความรู้ต่าง ๆ อย่างเข้มข้น จริงจัง เต็มที่ (Critical Based Learning)

Shearer and Robert Edward (1993 : 101 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 25) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครู จากการค้นพบในงานวิจัย โดยมีข้อเสนอแนะว่า ลักษณะการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนแนวใหม่ ครูจะต้องสอนให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้าด้วยตนเอง มากกว่าจะป้อนวิชาการ โดยครูต้องสามารถชี้แนะแหล่งค้นคว้าบอกวิธีการค้นคว้าความรู้จากแง่มุมต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อินเทอร์เน็ต รวมทั้งการเข้าฟังการสัมมนาและการวิจัย

Fennimore (1995 : 95 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 25) ได้เสนอเกี่ยวกับบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

1. ตัดสินใจเลือกทฤษฎีต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น ทฤษฎีความพร้อม ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์ ทฤษฎีการพัฒนาจิต และทฤษฎีการเจริญเติบโตทางปัญญา
2. รู้วิธีการว่านักเรียนควรจะเรียนอย่างไร
3. เตรียมการสอนด้วยกิจกรรมที่เหมาะสม
4. เข้าใจจิตใจนักเรียนเป็นอย่างดี
5. สื่อสารเป้าหมายการเรียนรู้กับนักเรียนและผู้ปกครองได้อย่างดี
6. ให้ความสำคัญและมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ต่อการประเมินผลกระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียน
7. อธิบายให้นักเรียนทราบความหมายของการประเมินผล และมีข้อมูลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อให้นักเรียนจะได้เลือกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. ประสานงานและสามารถจัดนักเรียนเข้ากลุ่มตามความสนใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Fred. N. Finley (ม.ป.ป. ; อ้างถึงใน ธนาทิป พรกุล. 2544 : 124) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่เขาต้องการอย่างแท้จริง โดยครูต้องเข้าใจว่า การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนแต่ละคน จะเรียนรู้คนเดียวตามลำพัง ในทางตรงกันข้ามคำแนะนำจากครู และการจัดกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างสนุกสนานมากขึ้น ครูต้องมีความพยายามและขยันมากขึ้นกว่าเดิม เพราะจะต้องออกแบบวิธีเรียนใหม่ ๆ อยู่เสมอด้วยวิธีที่เข้าใจง่าย เนื่องจากการใช้รูปแบบที่ซับซ้อนหรือรูปแบบที่ซ้ำซาก จะไม่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน Finley กล่าวย้าว่า ครูยังเป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจะมีบทบาทเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำนักเรียนหรือกล่าวโดยสรุปได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญ ดังนี้

1. เตรียมผู้เรียนให้พร้อม (Preparation for Conceptual Change) วิธีการ คือ ครูจะต้องสังเกตและรับฟังความเห็นของนักเรียนต่อเรื่องที่จะเรียน เพื่อเป็นการทำความเข้าใจว่านักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องดังกล่าวมากน้อยเพียงใด จากนั้นครูต้องพยายามทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกไม่พอใจในความรู้ที่มีอยู่ และอยากค้นหาความรู้ด้วยตนเอง ทำยที่สุดครูจะต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาความรู้เองอย่างที่เด็กต้องการ วิธีการเหล่านี้จะทำให้เด็กรู้จักตัวเองว่าเขาต้องการอะไร และรู้จักคิดว่าจะทำอย่างไรจึงจะได้เรียนรู้ในสิ่งที่เขาต้องการ

2. แนะนำองค์ความรู้และทักษะใหม่ ๆ (Introducing New Knowledge and Skills) ในขั้นตอนนี้ครูจะต้องช่วยให้นักเรียนพบทางที่จะศึกษาความรู้และทักษะที่ต่างไปจากเดิม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการแก้ปัญหาหรือช่วยให้สามารถทำงานสำเร็จลุล่วงได้ และเป็น การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถทางปัญญาในการทำความเข้าใจกับเรื่องต่าง ๆ ทำทายให้นักเรียนเกิดความคิดใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและสามารถหาเหตุผลมาอธิบายความคิดของตนเองได้

3. การประยุกต์และบูรณาการ (Application and Integration) ความรับผิดชอบของครูในขั้นตอนนี้คือ ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความคิดและความรู้ใหม่ ๆ อย่างถูกต้อง สามารถนำความรู้ใหม่นั้นไปบูรณาการเข้ากับความรู้ที่มีอยู่เดิมได้ และทำให้นักเรียนรู้ว่าองค์ความรู้ใหม่ที่ได้มานั้นมีประโยชน์กว่าความรู้ที่มีอยู่เดิมอย่างไร

4. ส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ (Practicce) ครูจะต้องหาโอกาสให้นักเรียน นำความรู้ใหม่ที่ได้ประยุกต์ใช้อย่างอิสระ โดยครูจะเป็นเพียงผู้คอยให้คำแนะนำไม่ใช่ผู้ชี้แนะ

สิ่งที่กล่าวมาข้างต้นเป็นบทบาทของครู ตามแนวคิดของนักการศึกษาชาวต่างประเทศสำหรับแนวคิดของนักศึกษไทยเกี่ยวกับบทบาทครูที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีดังนี้

ศิริชัย กาญจนวาสี (2543 : 2547) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person)
2. ร่วมวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้
3. จัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ สิ่งแวดล้อม/สังคม ผู้เรียน (ศักยภาพ/ความต้องการ/ความสนใจ)
4. กระตุ้น ส่งเสริม อำนวยความสะดวกให้เกิดการสร้างองค์ความรู้และทักษะปฏิบัติการขึ้นที่ตัวนักเรียน โดยครูจะต้องมีบุคลิกลักษณะดังนี้ คือ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใจเปิดกว้าง ยอมรับฟังผู้อื่น ตอบสนองได้ไว อดทนต่อความคลุมเครือที่เกิดขึ้น และมีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์
5. ประเมินกระบวนการ ผลงาน และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543 : 22) ได้กล่าวถึงบทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ผู้สอนต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่ เปลี่ยนวิธีคิด โดยมีความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้
2. ผู้สอนต้องมีความเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะกระตุ้นให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ตามสภาพจริงส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้
3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ ซึ่งผู้สอนยังมีความสำคัญจะต้องมีการวางแผนการเรียนการสอนและการออกแบบกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง และสามารถพัฒนาขึ้นไป โดยอาศัยความรู้ภายในของตนเองกับการเรียนรู้ข้อมูลต่าง ๆ รอบตัวผู้เรียน
4. เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ที่มาจากผู้เรียนจะมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน โดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่ไม่ใช่คุณภาพของการจำ แต่เป็นศักยภาพของความใส่ใจและผลักดันของแต่ละบุคคล

5. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เนื่องจากธรรมชาติของผู้เรียนมีศักยภาพที่หลากหลายและซับซ้อน ดังนั้น กิจกรรมการเรียนรู้ต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทุก ๆ คน และทุก ๆ ด้าน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ตามความต้องการ ความสนใจและความพร้อม การออกแบบกิจกรรมจะต้องเหมาะสมกับผู้เรียน โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายหรือความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนการสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกระทำ

6. กิจกรรมการเรียนรู้เป็น โครงสร้างแบบเปิด มีความยืดหยุ่นหลากหลายผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการคิด ทักษะกระบวนการ ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม ทักษะการจัดการ ซึ่งทักษะเหล่านี้จะหลอมรวมเป็นทักษะชีวิตของผู้เรียนต่อไป

7. การประเมินในขณะมีการเรียนการสอน เป็นการประเมินที่เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับความเป็นจริง ซึ่งเป็นการประเมินที่ทำได้ง่ายนัก ถ้าผู้สอนไม่เข้าใจกระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน เพราะการเรียนรู้ยังคงดำเนินอย่างต่อเนื่อง ขณะมีการประเมินเป็นการประเมินตามสภาพจริง

การที่ครูจะจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้นั้น ก่อนอื่นจะต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า “ผู้เรียนเป็นสำคัญ” คืออะไรหรือเป็นอย่างไร ซึ่งความหมาย ของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้กล่าวไว้ในตอนต้น ส่วนคำว่า “เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” นั้น หมายถึง การให้ผู้เรียนเป็นจุดสนใจ (Center of Attention) หรือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ (ทิสนา แคมมณี. 2545 : 32) บทบาทในที่นี้หมายถึง บทบาทในการเรียนรู้ ซึ่งจะต้องตรงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ คำว่า “การมีส่วนร่วม” ในที่นี้ไม่ได้หมายความว่าให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมมาก ๆ หรือคำนึงถึงปริมาณ โดยไม่คิดว่ากิจกรรมนั้น ๆ สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด และกิจกรรมนั้นช่วยให้ผู้เรียน ได้เกิดความรู้ด้วยตนเองมากน้อยเพียงใด เพื่อให้ครูได้มีแนวทางในการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วม (ทิสนา แคมมณี. 2542 : 43) ได้เสนอแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีที่ควรช่วยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย (Physical Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อช่วยให้ประสาทการรับรู้ของผู้เรียนตื่นตัว พร้อมทั้งจะรับข้อมูลและการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การรับรู้เป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้ หากผู้เรียนมีมีความพร้อมในการรับรู้ แม้จะมีการความรู้

ที่ผู้เรียนก็ไม่สามารถรับได้ ดังนั้น กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียน จึงควรมีกิจกรรม ที่ช่วยให้ผู้เรียน ได้เคลื่อนไหวในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นระยะ ๆ ตามความเหมาะสมกับวัย และระดับ ความสนใจของผู้เรียน

2. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมทางสติปัญญา

(Intellectual Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเคลื่อนไหวทางสติปัญญา เป็นกิจกรรมที่ทำทลายความคิดของผู้เรียน สามารถกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้เกิดการเคลื่อนไหว ช่วยผู้เรียนเกิดความจดจ่อในการคิด สนุกที่จะคิด ซึ่งกิจกรรมจะมีลักษณะดังกล่าวได้ จะต้องมึ เรื่องให้ผู้เรียนคิด ดังนี้ ครูจึงต้องหาประเด็นการคิดที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของ ผู้เรียนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนให้ความคิดหรือลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมทางสังคม

(Social Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคล หรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนเกิด การเรียนรู้ทางด้านสังคม ซึ่งจะส่งผลถึงการเรียนรู้ด้านอื่น ๆ ด้วย

4. กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควรช่วยให้ผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมทางอารมณ์

(Emotional Participation) คือ เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้นั้น เกิดความหมายต่อตนเอง กิจกรรมที่ส่งผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน นั้น ส่วนมากมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประสบการณ์และความเป็นจริงของผู้เรียน

ทิสนา แคมมณี (2545) กล่าวว่ากิจกรรมการเรียนรู้ใดก็ตาม หากสามารถช่วยให้ ผู้เรียน ได้เคลื่อนไหวร่างกายอย่างเหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความสนใจของผู้เรียน เป็น กิจกรรมที่ทำทลายความคิด สติปัญญาของผู้เรียน สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ความคิดได้ อย่างเต็มที่ และช่วยให้ผู้เรียนมี โอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมรอบตัวได้อย่าง กว้างขวาง กิจกรรมนั้นจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และหากกิจกรรมนั้น เป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน โดยตรง ก็จะยิ่งช่วยให้การเรียนรู้นั้นมีความหมายต่อผู้เรียนยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการเรียนรู้ที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่ สิ่งเสริมพัฒนาการรอบด้านของบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ ดังนั้น หากครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีลักษณะดังกล่าวแล้ว นอกจากจะ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แล้วยังจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 4 ด้านของผู้เรียน ไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยที่สนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญทั้ง 3 ประการดังกล่าว เป็นปัจจัยที่ต้องทำไปพร้อมๆ กัน เมื่อผู้บริหารและครูได้พัฒนาความรู้ความสามารถเกิดความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติงานการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้ จะเป็นพลังสำคัญทำให้การดำเนินงาน เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน ให้มีความก้าวหน้าและต่อเนื่อง

5. เทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5.1 การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม (Indirect Instruction)

การจัดการเรียนการสอนทางอ้อมเป็นวิธีการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญวิธีหนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานว่า “ยิ่งผู้เรียนมีวุฒิภาวะสูงขึ้น ยิ่งต้องมีความรับผิดชอบที่จะต้องค้นหาค้นพบข้อความรู้ และสรุปข้อความรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้ของตนมากขึ้น” ซึ่งแนวคิดนี้ตรงกับแนวคิดทฤษฎี Constructivism ซึ่งมีความเชื่อว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้าง (Construct) ความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเป็น โครงสร้างทางปัญญา ซึ่งผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนปัญญาผู้เรียนได้แต่สามารถช่วยผู้เรียนปรับเปลี่ยน โครงสร้างทางปัญญาได้ โดยจัดสถานการณ์ให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งทางปัญญาหรือเกิดภาวะไม่สมดุลทางปัญญารึ้น ซึ่งเป็นสภาวะที่ประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกับประสบการณ์เดิม ผู้เรียนต้องพยายามปรับข้อมูลใหม่ กับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้วสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่

ตัวอย่างเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเรียนแบบสืบค้น (Inquiry) แบบค้นพบ (Discovery) แบบแก้ปัญห (Problem Solving) แบบสร้างแผนผังความคิด (Concept Mapping) แบบใช้กรณีศึกษา (Case Study) และแบบตั้งคำถาม (Questioning) (สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 43)

5.2 การศึกษาเป็นรายบุคคล (Individual Study)

การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นแนวทางหนึ่งของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองและฝึกทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคนิคนี้เริ่มต้น โดยครูหรือผู้เรียนเป็นผู้กำหนดปัญหา หรือโครงการตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนด โดยผู้เรียนต้องศึกษา วิเคราะห์ สรุป อ้างอิง และสรุปข้อความรู้บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ และประเมินผลกระบวนการ ครูต้องใช้เทคนิค การประเมินในด้านการให้ข้อมูลป้อนกลับ และการตรวจแก้งาน โดยใส่ไว้ในสื่อที่ผู้เรียนใช้หรือใช้ร่วมกันไปกับกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ครูมีบทบาทช่วยให้ผู้เรียน

ได้พัฒนาทักษะและนิสัยการเรียนรู้อย่างอิสระ โดยจัดสิ่งแวดล้อมในชั้นเรียนให้ส่งเสริมความเป็นอิสระให้ผู้เรียนมั่นใจในตนเอง อยากรู้อยากเห็นและปรารถนาที่จะเรียนรู้ โดยครูอาจจัดชั้นเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activity Packages) หรือใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี (Technology - related Instruction)

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคโนโลยี ประกอบด้วย 1) สิ่งพิมพ์ตำราเรียน และแบบฝึกหัด 2) แหล่งทรัพยากรในชุมชน 3) ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)

4) ชุดการสอน (Instruction Package) 5) คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) 6) บทเรียนสำเร็จรูป

5.4 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ (Interactive Instruction)

การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการปฏิสัมพันธ์ เป็นการจัดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการอภิปราย การแบ่งปันความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การตอบคำถาม และการทำงานกลุ่มย่อย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีปฏิริยาและตอบสนองต่อความรู้ประสบการณ์ และความคิดเห็นของครูและเพื่อน ๆ ผู้เรียนจะได้ฝึกการจัดการระบบการคิด การโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาทักษะทางสังคม

5.5 การจัดการเรียนแบบเน้นประสบการณ์ (Experimental Instruction)

การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นประสบการณ์ เป็นวิธีการส่งเสริมการรับความรู้จากประสบการณ์และการสะท้อนความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านเทคนิควิธีการปฏิบัติของผู้เรียนแต่ละบุคคล และกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะได้ตรวจสอบการเรียนรู้ของตนและได้รับประสบการณ์ด้านอารมณ์ความรู้สึกที่จะนำมาปรับปรุงตนเอง (สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 43)

5.6 การเรียนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning)

การเรียนแบบร่วมมือ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้ ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แต่ละกลุ่มประกอบด้วยสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถต่างกัน โดยที่แต่ละคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้รวมทั้งการเป็นกำลังใจให้กันและกัน ความสำเร็จของแต่ละบุคคลคือความสำเร็จของกลุ่มเทคนิคที่ใช้ในการเรียนแบบร่วมมือ ได้แก่ 1) Jigsaw 2) Teams-games-tournaments (TGT) 3) Student Teams and Achievement Divisions (STAD) 4) Team Assisted Individualization (TAI) 5) Group Investigation (GI) 6) Learning Together (LT) 7) Co - op Co- op

5.7 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning)

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย หลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 ประการ คือ 1) การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experimental Learning) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม 2) กระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้เรียนได้แลกเปลี่ยนและแบ่งปัน ประสบการณ์ได้สะท้อนความคิด ได้สรุปความคิดรวบยอด ตลอดจนได้จำลองหรือประยุกต์ แนวคิด

5.8 การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเป็นการนำเอาความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนเกิดประโยชน์สูงสุด การเรียน การสอนแบบบูรณาการ จะเน้นองค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์รวมของความรู้แต่ละรายวิชา และเน้นวิธีการสร้างความรู้ของผู้เรียนมากกว่าการให้เนื้อหาโดยครู

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า เทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ ที่สำคัญมีดังนี้ คือ 1) การจัดการเรียนการสอนทางอ้อม 2) การศึกษาเป็นรายบุคคล 3) การจัดการเรียนการสอน โดยใช้เทคโนโลยี 4) การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นการ ปฏิสัมพันธ์

6. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญที่ เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behavioral Theories) ทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitive Theories) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theories) และทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist - theory) ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 4 ทฤษฎีนี้มองการเรียนรู้ในมุมมองเดียวกัน แต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ดังนี้ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2543 : 30)

6.1 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบพฤติกรรมนิยม

นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ได้แบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยสิ่งเร้า (Respondent Behavior) เมื่อมีสิ่งเร้าพฤติกรรมตอบสนองก็จะ เกิดขึ้นซึ่งสามารถจะสังเกตได้ 2) พฤติกรรมโอเปอเรนต์ (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรม ที่บุคคล หรือสัตว์แสดงการตอบสนองออกมา (Emitted) โดยปราศจากสิ่งเร้าที่แน่นอนและ พฤติกรรมนี้มีผลต่อสิ่งแวดล้อม (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2533 : 15)

นักจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ ได้แก่ ธอร์นไดค์ (E.L. Thorndike) พาฟโลฟ (Pavlov) กัททรี (E.R. Guthrie) และสกินเนอร์ (B.F. Skinner) ทฤษฎีนี้สนใจศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ที่สามารถสังเกตได้จากภายนอก โดยเน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมสิ่งเร้าที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ โดยมองว่าพฤติกรรมการเรียนรู้เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า และมีการให้แรงเสริมเป็นตัวช่วยเพิ่มโอกาส หรือความถี่ของพฤติกรรมที่ต้องการ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากพลังกระตุ้นจากภายนอกในรูปแบบของพฤติกรรมที่ต้องการ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากพลังกระตุ้นจากภายนอกในรูปแบบของการให้รางวัลและการลงโทษ ผู้เรียนมีบทบาทคอยรับ (Passive) สิ่งเร้าและปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนมีบทบาทในการควบคุมและกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่คาดหวังด้วยการให้รางวัลหรือลงโทษ (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2547 : 30)

ข้อตกลงเบื้องต้น (Assumption) ของทฤษฎีพฤติกรรมนิยม มีดังนี้

1) พฤติกรรมทุกอย่างเกิดขึ้น โดยการเรียนรู้และสามารถจะสังเกตได้ 2) พฤติกรรมแต่ละชนิดเป็นผลรวมของการเรียนรู้ที่อิสระหลายอย่าง 3) การเสริมแรง (Reinforcement) ช่วยทำให้พฤติกรรมเกิดขึ้นได้

6.2 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบปัญญานิยม

นักจิตวิทยาปัญญานิยม (Cognitivism) มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ ได้แก่ นักจิตวิทยาชาวเยอรมัน กลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt Psychologist) เช่น โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟคา (Koffka) แวร์ไฮเมอร์ (Wertheimer) รวมทั้งนักจิตวิทยารุ่นใหม่ เช่นเพียเจท์ (Piaget) บรูเนอร์ (Bruner) และกาเย (Gagne) ทฤษฎีนี้สนใจศึกษากระบวนการคิด และการใช้เหตุผลภายในตัวบุคคล โดยมองว่า การเรียนรู้เกิดจากการใช้สติปัญญาและเหตุผลของผู้เรียน และเป็นผลมาจากการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในกระบวนการเรียนรู้นั้น สิ่งเร้าที่สำคัญคือสิ่งเร้าที่ผู้เรียนรับรู้ และการรับรู้ เป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจจะเกิดการหยั่งรู้ในการแก้ปัญหา และแก้ปัญหาได้ทันที โดยไม่ต้องเสริมแรง ศิริชัย กาญจนวาสี (2543 ; อ้างถึงใน สุรางค์ ใค้วตระกูล. 2533 : 42) ทฤษฎีแนวนี้เชื่อว่า การเรียนรู้ต้องตื่นตัว (Active) ในการพัฒนากลยุทธ์ที่จะสร้างความเข้าใจอย่างมีความหมายสำหรับผู้สอน ถือเป็นผู้ร่วมกระบวนการพัฒนากลยุทธ์ และการใช้กลยุทธ์อย่างมีความหมาย (ศิริชัย กาญจนวาสี. 2543 : 25)

6.3 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

นักจิตวิทยาการเรียนรู้ทางสังคมที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ ได้แก่ แบนดูรา (Bandura) รอส (Ross) เม็นลอฟ (Menlove) ทฤษฎีนี้สนใจศึกษากระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สิ่งแวดล้อม โดยเน้นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและตัวผู้เรียน โดยทฤษฎีนี้มองว่าการเรียนรู้เกิดจากการสังเกต การเลียนแบบจากตัวแบบหรือการแสดงพฤติกรรมที่เหมือนตัวแบบ โดยมีแรงจูงใจว่าการเลียนแบบจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ สำหรับการเรียนรู้จากการสังเกตประกอบด้วย 2 ชั้น คือ ชั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acqyusition) ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญา และชั้นการกระทำหรือการแสดงออก (Performance)

6.4 ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

จิตวิทยาการเรียนรู้ของ John Dewey ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่เรียกว่า ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) แนวคิดนี้เชื่อว่า ความรู้ไม่ได้มากจากการค้นพบจากภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม แต่เป็นความรู้ที่มนุษย์ที่สร้างขึ้นภายในจิต จากการทำความเข้าใจ หรือให้ความหมายกับเหตุการณ์ ประสบการณ์ หรือสารสนเทศ โดยอาศัยความรู้เดิม ความเชื่อ ทฤษฎีและความคาดหวังของตนในการแปลความหมาย เพื่อทำความเข้าใจต่อสถานการณ์นั้น ๆ นักจิตวิทยาการเรียนรู้แนวคอนสตรัคติวิสต์ ที่มีชื่อเสียงในกลุ่มนี้ ได้แก่ Dewey Piaget Vygotsky and Ausubel ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ เน้นที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจ ความรู้ใหม่ โดยอาศัยประสบการณ์ของตนเอง สะสมมาเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ Dewey Lambert and Walker (1995) เชื่อว่าการเรียนรู้เป็นความพยายามเชิงสังคม เป็นการเรียนรู้แบบร่วมกัน (Co - operative Learning) ซึ่งเน้นความสำคัญของการสร้างความรู้โดยกลุ่มคน ในมุมมองของ Ausubel (1963) ได้เห็นด้วยกับแนวการเรียนรู้ตามทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ โดยตั้งทฤษฎีการเรียนรู้ อย่างมีความหมาย (Meaningful Verbal Learning) ขึ้นมีจุดเน้นว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียน มีพื้นฐาน และนำมาเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ ดังนั้น การเรียนรู้สิ่งใหม่จะมีความหมายกับผู้เรียนเมื่อมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมโนทัศน์ใหม่กับโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่ ถ้าผู้เรียนในสิ่งที่ไม่เคยมีพื้นฐานมาก่อนจะกลายเป็นการเรียนรู้แบบท่องจำ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ มีแนวคิดพื้นฐาน ดังนี้

1. ความรู้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้น โดยตัวผู้เรียน ผู้เรียนจะพัฒนาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะรับมาจากการสอนจากผู้สอน ผู้เรียนไม่ใช่กล่องที่ว่างเปล่าที่คอยรับการถ่ายทอดจากผู้อื่น แต่สามารถสร้างความรู้ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิมของผู้เรียน Driscoll (1994 : 32) หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้เรียน สร้างระบบความเข้าใจ ด้วยตนเองมากกว่าการส่งผ่าน หรือการถ่ายทอดจากผู้สอน (Construct Their Won Understanding)

2. การเรียนรู้ใหม่สร้างบนฐานของการเรียนรู้ที่ผ่านมา (Prior Understanding)

กล่าวคือความรู้ที่ผู้เรียนสร้างขึ้นจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดผู้เรียนสร้างความรู้เองนั้นยอมรับทั้งข้อมูลที่มีอยู่เดิม และข้อมูลที่เกิดขึ้นใหม่ Anderson (1990 : 21 ; Cited in Driscoll. 1994 : 21) การพัฒนาความรู้ต่าง ๆ เกิดขึ้นตั้งแต่ผู้เรียนยังไม่ได้เข้าสู่โรงเรียน ซึ่งบางแนวคิดอาจจะถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริง แต่บางแนวคิดอาจคลาดเคลื่อนไปจากความจริง เช่น การเรียนรู้ของเด็ก เกี่ยวกับโลกและดวงอาทิตย์ตามประสบการณ์ของเด็กนั้น เด็กเห็นว่าโลกแบนมีดวงอาทิตย์และเมฆเคลื่อนตัวผ่านโลกตลอดทั้งวัน เด็กจึงมีความเชื่อว่าโลกแบนและมีดวงอาทิตย์หมุนรอบโลก จะเห็นได้ว่าการสร้างความรู้ของเด็กในเรื่องนี้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง ต่อเมื่อเด็กได้รับข้อมูลเพิ่มเติมจากสภาพแวดล้อมแลมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม ความรู้ในเรื่องนี้ของเด็กจึงจะมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวคิดใหม่ ๆ กล่าวคือเมื่อความรู้เดิมและประสบการณ์ใหม่ไม่สอดคล้องกัน จึงเกิดภาวะไม่สมดุล (Disequilibrium) เด็กจำเป็นต้องปรับความรู้เดิม และประสบการณ์ใหม่ให้เกิดความสัมพันธ์ซึ่งสามารถทำได้โดยการเปิดรับประสบการณ์ใหม่ ๆ และมีการสะท้อนประสบการณ์นั้นออกมา (Zahorik. 1997 : 35)

3. การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

กล่าวคือ การที่ผู้เรียนได้ทำงานร่วมกับผู้อื่นจะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ทำความเข้าใจกับแนวคิดต่าง ๆ และทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเป็นผู้ประเมินความเข้าใจของตนเองด้วย (Lunenberg. 1998) การที่ผู้เรียนได้ให้โอกาสทำงานร่วมกันนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อให้ผู้เรียนช่วยเหลือกัน หรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันเท่านั้น แต่การที่ผู้เรียนได้ร่วมมือกันทำงานยังช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจะเป็นการเสริมประสิทธิภาพของการทำงาน ให้สูงขึ้นด้วย Brown et al. (1989 ; Cited in Driscoll. 1994 : 19)

4. การเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริงเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful Learning)

จากแนวคิดพื้นฐานทางการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิดนี้พบว่า การเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ เป้าหมายของการเรียนรู้ เจือใจ สำหรับการเรียนรู้และวิธีการสอน ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ 1) เป้าหมายของการเรียนรู้ (Learning Goals) ตามกรอบแนวคิดทฤษฎีนี้ ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ การใช้เหตุผล ความคิดสร้างสรรค์การแก้ปัญหา การเก็บจำ ความเข้าใจ

การนำไปใช้ การคิดยืดหยุ่น และความสนใจในความครุ่นคิด โดยอาศัยความรู้ และประสบการณ์
 ที่มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ที่สูงขึ้นไป (Driscoll, 1994 : 18) 2) เงื่อนไขสำหรับการ
 การเรียนรู้ (Conditions of Learning) ประกอบด้วย 2.1) การจัดสภาพแวดล้อม ที่ซับซ้อน
 สำหรับกิจกรรมทางการเรียน (Complex Learning Environments) ทักษะของกลุ่มผู้เรียนสร้าง
 ความรู้เอง เชื่อว่าถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้จากกิจกรรมที่ง่าย ๆ แล้วเมื่อเขาได้พบกับปัญหาที่ยากหรือ
 ซับซ้อนในชีวิตจริง เขาจะหนีออกจากปัญหานั้นดังนั้น จึงควรจัดสภาพการเรียนรู้ที่ซับซ้อน
 โดยการให้ผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหาหรือสภาพการณ์ที่แท้จริง (Authentic Tasks)
 Driscoll (1994 : 15 ; Cited in Woolfolk, 1998 : 13) ทั้งนี้สภาพการณ์หรือปัญหาที่สร้างขึ้น
 สำหรับการเรียนรู้ ควรมีความสัมพันธ์กับผู้เรียน 2.2) การจัดเตรียมเพื่อให้ผู้เรียนได้มีการทำงาน
 ร่วมกัน การที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมมือกันทำงานนั้น ไม่ใช่เพียงเพื่อให้ผู้เรียนได้ช่วยเหลือ
 กันหรือแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันเท่านั้น แต่การที่ผู้เรียนได้ร่วมกันทำงานยังช่วยให้
 ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละคนที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นการ
 เสริมประสิทธิภาพของการทำงานให้สูงขึ้นด้วย Brown et al. (1989 : 23 ; Cited in Driscoll,
 1994 : 32) การส่งเสริมให้มีการอภิปรายและการมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบถือเป็นสิ่ง
 ที่มีความสำคัญสำหรับการเรียนรู้ (Woolfolk, 1998 : 40) 2.3) การเตรียมเนื้อหาในการสอนให้
 สอดคล้องกัน ในสภาพ ของการเรียนรู้ที่มีการจัดเตรียมเนื้อหาหรือสื่อการสอนต่าง ๆ ให้
 สอดคล้องกันแต่มีการนำเสนอในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้มองปัญหาได้หลาย
 แง่มุม (Driscoll and Woolfolk, 1998 : 40) 2.4) การให้ความสำคัญกับการสะท้อนความคิด
 ของผู้เรียนการสะท้อนความคิดของผู้เรียนนั้น จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตระหนักถึง
 ความหมายของสิ่งที่ผู้เรียนสร้างขึ้นซึ่งการที่ผู้เรียนได้รู้ถึงความคิดของตนเองได้นั้น จะทำให้
 ผู้เรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาการคิดค้น หรือการสำรวจความรู้ใหม่ ๆ ในระดับที่
 สูงขึ้นด้วยตนเอง 2.5) การสอนเน้นความสำคัญที่ตัวผู้เรียน (Student - centered) ผู้เรียนไม่ใช่
 เป็นเพียงฝ่ายรับหรือเป็นผู้ตอบรับ แต่ควรจะได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการ
 ออกแบบกระบวนการเรียนการสอนตามความต้องการทางการเรียนรู้ของตน ผู้เรียนจะไม่
 สามารถเป็นผู้คิด หรือเป็นผู้เรียนได้ ถ้าขาดโอกาสในการจัดการกับการเรียนรู้ของตนเอง
 Perkins (1991 : 18 ; Cited in Driscoll, 1994 : 23) 3) วิธีการสอน (Methods of Instruction)
 วิธีสอนที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ พอสรุปได้ดังนี้ 3.1) การใช้โปรแกรม
 คอมพิวเตอร์และการออกแบบสื่อต่าง ๆ เช่น Micro Worlds and Hypermedia Designs ตามชื่อ
 ของ Micro Worlds คือสิ่งเล็ก ๆ แต่เป็นสิ่งที่ เป็นสภาพการณ์ที่แท้จริง สำหรับการค้นพบและ

การสำรวจ Papert (1981 : 33 ; Cited in Driscoll, 1994 : 24) ตัวอย่างของ Micro Worlds ได้แก่ โปรแกรมภาษาโลโก้ (Logo) เป็นโปรแกรมที่จะกระตุ้นให้เด็กได้มีการสำรวจ และมีการค้นพบด้วยตนเอง โดยมี “เต่า” (Turtle) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้ของเด็ก เป็นการสนับสนุนการเรียนรู้ โดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และเป็นการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อนให้เด็กได้ลงมือกระทำกิจกรรมที่แท้จริง 3.2) การฝึกฝนทางปัญญา (Cognitive Apprenticeships) การที่ผู้เรียนสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมที่แท้จริง ได้ลงมือกระทำจริง ๆ ถือเป็นฝึกฝนทางปัญญาทางหนึ่ง 3.3) การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน โดยการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือ (Learning and Computer – based Tools) เครื่องมือดังกล่าวเรียกว่า Bubble Dialogue ซึ่งสร้างโดย Language Development and Hypermedia Group เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถทางภาษา โดยผู้เรียนสามารถสร้างบทสนทนาผ่านตัวละครในคอมพิวเตอร์ของผู้เรียนสามารถสร้างบทสนทนาได้ตามที่ตนเองต้องการ ทั้งที่ผู้เรียนสามารถเปิดเผยต่อผู้อื่นได้ และไม่สามารถเปิดเผยต่อผู้อื่นได้ โปรแกรมคอมพิวเตอร์จะทำหน้าที่เป็นผู้แก้ไข (Editing) สะท้อน (Reflection) และสนับสนุน (Supports) เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดพัฒนาการทางภาษา

6.5 บทบาทผู้สอนตามกรอบแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์

การสอนตามกรอบแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ครูควรเปรียบเหมือนผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และมอบหมายอำนาจให้กับนักเรียนในการสร้างความเข้าใจเนื้อหาด้วยตนเองผู้สอนไม่ควรทำตัวเป็นผู้แนะนำหรือผู้จัดพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งนี้ (Brooks and Brooks, 1999 : 101 - 118) ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทการสอนของครูไว้ 12 ประเด็นดังนี้

1. ผู้สอนตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ จะต้องเป็นผู้ให้กำลังใจและยอมรับความเป็นอิสระและความคิดริเริ่มของผู้เรียน เพราะความเป็นอิสระและความคิดริเริ่มของผู้เรียนเป็นสาเหตุให้ผู้เรียนได้มีการเชื่อมโยงแนวคิดต่าง ๆ การที่ผู้เรียนเกิดคำถามและสามารถตอบคำถามนั้นได้โดยการวิเคราะห์แสดงว่าผู้เรียนนั้นเป็นผู้มีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเองและสามารถกลายเป็นผู้แก้ปัญหาได้ดีเท่ากับเป็นผู้ค้นพบปัญหา

2. ผู้สอนควรใช้ข้อมูลตามธรรมชาติและแหล่งข้อมูลที่แท้จริง ประกอบกับความชำนาญการสอนตามแนวคิดทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ นั้นเริ่มต้นด้วยการเรียนรู้จากผลการค้นหาคำถามสัมพันธ์กับปัญหาที่แท้จริง

3. ผู้สอนควรใช้คำพูดที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด เช่น ให้จำแนก (Classify) ให้วิเคราะห์ (Analyze) ให้ทำนาย (Predict) การแปลความหมาย (Interpretation) การจัดประเภท (Classification) และการทำนาย (Prediction) เพื่อเป็นการส่งเสริมผู้เรียนสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาต่าง ๆ

4. ผู้สอนยินยอมให้ผู้เรียนเป็นผู้นำเข้าสู่บทเรียน เปลี่ยนกลยุทธ์ในการสอนและการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ซึ่งไม่ได้หมายความว่า ความสนใจหรือความไม่สนใจในบทเรียนของผู้เรียนนั้นจะส่งผลให้ประเด็นหลักหรือเนื้อหาตามหลักสูตรจะต้องตัดออกไป แต่หมายความว่าผู้สอนจะนำสิ่งที่ได้จากผู้เรียนในขณะนั้นมาใช้ในบทเรียน การที่ผู้เรียนมีความสนใจและมีความกระตือรือร้นเกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เฉพาะบทเรียน

5. ผู้สอนต้องพยายามทำความเข้าใจมโนทัศน์ของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความเข้าใจก่อนที่จะเริ่มมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแสดงความเข้าใจของผู้สอนออกมาสภาพการณ์ที่ผู้สอนแสดงความเข้าใจของตนเองออกมาก่อนการถามความเข้าใจของผู้เรียนจะเป็นการจำกัดความคิดของผู้เรียน ผู้เรียนจะยุติการคิดเพื่อรอคำแนะนำหรือรอคำตอบที่ถูกต้องจากผู้สอน

6. ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการสนทนาทั้งกับผู้สอนและผู้อื่น แนวทางหนึ่งที่จะเปลี่ยนแปลงหรือเป็นแรงเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดความเข้าใจมากขึ้นคือ การได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการอภิปราย การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสในการเสนอความคิดของตนเองได้รับฟังและได้สะท้อนความคิดของผู้อื่นถือเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้สร้างความเข้าใจใหม่หรือสะท้อนความเข้าใจเดิมของตนที่มีอยู่

7. ผู้สอนควรเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีการตอบสนองเมื่อผู้เรียนได้มีการเริ่มต้นในการตอบสนองและมีการตอบสนองบ่อยขึ้น ผู้เรียนก็จะได้มีโอกาสตรวจสอบและประเมินความเข้าใจและความผิดพลาดของตนเอง เป็นกระบวนการที่นำผู้เรียนไปสู่การสร้าง ความเข้าใจในประเด็นปัญหาและความคิดของตนเอง

8. ผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นผู้ตอบคำถาม กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถใช้คำถามที่ซับซ้อนและใช้คำถามปลายเปิดได้ ถือเป็นการทำทนายให้ผู้เรียนได้แสวงหาไป ถึงประเด็นที่ลึกซึ้งและกว้างไกลเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปความเข้าใจตนเอง

9. ผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสดูแย้งหรือปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้และกระตุ้นให้เกิดการอภิปรายโต้แย้ง จะส่งผลให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทางปัญญา

10. ผู้สอนจะต้องใช้เวลาหลังจากได้ถามคำถาม หรือตอบสนองต่อสิ่ง
ที่มากกระตุ้นในทันที ผู้เรียนในส่วนนี้จำเป็นต้องอาศัยเวลา การที่ผู้สอนต้องการคำตอบหรือ
การตอบสนองจากผู้เรียนส่วนนี้ทันทีจะกลายเป็นการยับยั้งความคิดของผู้เรียนและเป็นการบีบ
บังคับให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้ดูแลเหตุการณ์

11. ผู้สอนควรใช้เวลาสำหรับผู้เรียนในการสร้างความสัมพันธ์และสร้างสรรค์
การเปรียบเทียบ ผู้สอนควรจัดเตรียมกิจกรรมสำหรับชั้นเรียนและจัดเวลาที่เหมาะสมสำหรับ
การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดต่าง ๆ ด้วยตนเอง

12. ผู้สอนควรเอาใจใส่ธรรมชาติความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียน
โดยใช้โมเดลวัฏจักร การเรียนรู้ (The Learning Cycle Model) ซึ่งเสนอโดย Atking and Karplus
(1963 : 48 ; Cited in Lunenberg, 1998 : 22) เป็นรูปแบบที่อธิบายถึงพัฒนาการของหลักสูตร
และการสอนมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นพบ (Discovery) การแนะนำ มโนทัศน์ (Concept
Introduction) และการประยุกต์ มโนทัศน์ (Concept Application) โดยมีสภาพการณ์ดังนี้
1) ผู้สอนจัดเตรียมโอกาสที่เปิดกว้างสำหรับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ในการเลือก
เนื้อหาสาระ ในขั้นนี้ เป็นการออกแบบสำหรับให้ผู้เรียน ได้กำหนดปัญหา และตั้งสมมติฐาน
จากงานหรือข้อมูลที่มีอยู่ (Discovery) 2) ผู้สอนจัดเตรียม บทเรียน โดยให้ความสำคัญกับปัญหา
ของผู้เรียน จัดเตรียมความสัมพันธ์และศัพท์ใหม่ ๆ ที่มีโครงสร้างตามประสบการณ์ของผู้เรียน
เพื่อเป็นการแนะนำ มโนทัศน์ (Concept Introduction) 3) จัดสภาพการณ์และปัญหาใหม่ เพื่อให้
ผู้เรียนได้สะท้อนศักยภาพของตน จากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้ ถือว่าเป็นการประยุกต์ใช้
มโนทัศน์ (Concept Application)

ศิริชัย กาญจนวาที (2548 : 85) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ (Learner - centered
Principles) ซึ่งมาจากแนวทฤษฎี Constructivism ไว้ดังนี้

1. ความรู้ที่ผ่านมาของผู้เรียนเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่
2. ผู้เรียนมีความต้องการที่จะคิดสร้างกลยุทธ์การเรียนรู้ของตนเอง
3. ผู้เรียนเป็นตัวที่มีปฏิสัมพันธ์เพื่อสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่
4. การใช้กิจกรรมสถานการณ์จริงช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย
5. การกระตุ้นและแรงจูงใจช่วยสร้างพลังการเรียนรู้
6. บริบททางสังคมของห้องเรียนมีผลต่อการเรียนรู้

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีปัญญานิยม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม และทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ ซึ่ง 4 ทฤษฎีมองการเรียนรู้ในมุมมองเดียวกัน คือเน้นที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ควบคู่กับการเข้าใจความรู้ใหม่ โดยอาศัยประสบการณ์ของตนเองที่สะสมมาเป็นพื้นฐาน

7. ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎีที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผู้เชี่ยวชาญและนักการศึกษาไทย ได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของไทยและสากล นำมาจัดสาระและกระบวนการ โดยเริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ คือ 1) แก่นแท้ของการเรียนการสอนคือการเรียนรู้ของผู้เรียน 2) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต 3) ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้ 4) ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์ 5) สาระที่สมมูลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้คือความคิด ความสามารถและความดี จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ได้กลายมาเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. 2543)

7.1 ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข

ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข ประกอบด้วย

1. ทฤษฎีการสร้างความรักและความศรัทธา ทฤษฎีนี้มีความคิดว่าการสร้างศรัทธา ต่อการเรียนเป็นสิ่งจำเป็น เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรัก และความสนใจต่อบทเรียนต่อครูและเพื่อน โดยเน้นว่าศรัทธาจะเกิดจากองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ 1) การเรียนบนฐานแห่งความรัก 2) บทเรียนที่สนุกและเพลิดเพลิน 3) การส่งเสริมความสนใจและผูกพัน

2. ทฤษฎีการเห็นคุณค่าการเรียนรู้ (Learning Appreciation) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า 1) การเรียนที่มีความหมาย ประกอบด้วยบทเรียนที่เหมาะสมกับวัย และความสนใจ เนื้อหากระชับง่ายต่อการทำความเข้าใจ มีตัวอย่างชัดเจน ใ้ให้คิดและติดตาม และมีคำอธิบายที่ไม่คลุมเครือ 2) เด็กเปรียบเสมือนเมล็ดพันธุ์ที่รอการเจริญเติบโต มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว 3) เด็กจะเกิดความรักและเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียน เมื่อบทเรียนนั้นสัมพันธ์กับสิ่งที่เคยรู้มาก่อน

3. ทฤษฎีเปิดประตูธรรมชาติ ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า 1) บทเรียนในห้องเรียนจะน่าสนใจ เมื่อสภาพห้องเรียนน่าเรียน มีสื่อกิจกรรมที่หลากหลาย นักเรียนได้สัมผัสและเรียนรู้ด้วยตนเอง 2) บทเรียนนอกห้องเรียนจะมาช่วยเสริมการเรียนรู้ เพราะเด็กได้สัมผัสของจริง 3) การนำธรรมชาติมาเป็นบทเรียน 4) ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมรับรู้กิจกรรมของโรงเรียน ส่งเสริมกิจกรรมที่สัมพันธ์กับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเด็ก

4. ทฤษฎีมุ่งมาดและมั่นคง (Willing and Firm) ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการรู้จักตนเอง รู้จุดดี จุดด้อย ขอมรับสภาวะแห่งตน ไม่ดูถูกตนเอง ใจว่าง พร้อมจะปรับปรุงแก้ไขตนเอง รู้จักระงับอารมณ์ มั่นใจและตั้งใจจริง ย่อมนำมาซึ่งความสำเร็จ ซึ่งจะนำไปสู่ความภูมิใจเห็นคุณค่าตนเอง

5. ทฤษฎีชีวิตที่สมดุล (Equilibrium of Life) เป็นทฤษฎีที่ให้ความสนใจกับการรักษาสมดุลของชีวิต

7.2 ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ให้รู้ขึ้นที่ใจ ต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ศูนย์กลางของการเรียนรู้อยู่ที่ผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้จัดการให้เกิดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ตามทฤษฎีนี้ได้แก่ กระบวนการกลุ่ม (Cooperative Learning)

7.3 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการคิดใด ๆ หากบุคคลมีคุณสมบัติที่เอื้อต่อการคิดนับได้ว่าเป็นพื้นฐานและการเริ่มต้นที่ดี การคิดของบุคคลนั้นจะต้องอาศัยทักษะการคิด จำนวนมากเป็นแกนสำคัญ ซึ่งทักษะการคิดเหล่านี้จะช่วยพัฒนากระบวนการคิดแบบต่าง ๆ ที่จำเป็น เช่น กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นต้น

7.4 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดที่ว่า ศิลปะ ดนตรี และกีฬา ประกอบด้วยหลักการ 3 หลักการ คือ หลักความเหมือน หลักความต่าง ๆ และหลักความเป็นฉัน หลักการทั้ง 3 หลักการจะต้องอยู่ด้วยกัน ขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ความเหมือนคือแม่แบบ หลักของความเหมือนประกอบด้วยการเลียนแบบและการทำซ้ำ ส่วนความแตกต่างเป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงความจำเริญเพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ และความเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม

7.5 ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย การฝึกฝน กาย วาจา ใจ

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่าการพัฒนาลักษณะนิสัยนั้นจะต้องพัฒนาโดยการฝึก กาย วาจา และใจ เพื่อให้เป็นคนมีความสุข ครอบครัวยอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ และ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างรูปแบบการพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูใน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา หนองคาย เขต 21

จากการศึกษาเอกสาร วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เขต 21 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยด้านการพัฒนาครู

ครู เป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างเต็มเปี่ยมในสิ่งที่เป็นวิชาชีพ ซึ่งเป็นผลจาก การเรียนการฝึกหัดมาอย่างดี ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพครู การทำให้ครูมีความเข้าใจอย่าง ชัดเจนและมีความสามารถมากขึ้นในกระบวนการที่ครูเข้าไปเกี่ยวข้องเพื่อให้ครูสามารถ อำนวยการสอนอย่างเหมาะสม Calderhead and Shorrock (1997 : 5) ครูและบุคลากรทาง การศึกษาจึงจัดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการจัดการศึกษา เพราะเป็นส่วนสำคัญใน การเปลี่ยนผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่ต้องการ (กรมวิชาการ. 2539 : 13) จะเห็นว่าพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูอย่างมาก มีสาระบัญญัติการ พัฒนาครู การควบคุมรักษามาตรฐาน และการจัดสวัสดิการครู รวมทั้งให้ตั้งกองทุนเพื่อ การพัฒนาครู เพื่อให้ระบบการศึกษามีครูและบุคลากรทางการศึกษา ที่มีคุณภาพ การพัฒนาครู ในด้านต่าง ๆ มีดังต่อไปนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 24 - 26) 1) ในกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู และพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา อย่างต่อเนื่อง 2) ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพรวมทั้ง ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ การศึกษา 3) ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และ บุคลากร ทางการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานเหมาะสมกับวิชาชีพชั้นสูง โดยกำกับ และ ประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา

ให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากร
 ประจําการอย่างต่อเนื่อง รัฐพึงจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์
 และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ 4) ให้อํานาจการวิชาชีพครู ผู้บริการสถานศึกษาและ
 ผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของ
 กระทรวง มีหน้าที่ กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกหรือเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ
 กำกับดูแลการปฏิบัติ ตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ 5) ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้ง
 ด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้ความรู้ความสามารถและทักษะการผลิต
 รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม มีคุณภาพและประสิทธิภาพ 6) ส่งเสริมให้มีการวิจัย
 พัฒนาการผลิต และการพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษารวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ
 ประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับ
 กระบวนการเรียนรู้ของคนไทย

การเป็นครูต้องมีการฝึกฝน มีมาตรฐานของหลักสูตร มีการประเมินผล มีระยะเวลา
 และการกระทำที่เหมาะสม รู้เรื่องงานของครู รู้และเข้าใจการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมของ
 โรงเรียนและมีความรู้ความสามารถด้านหลักสูตรที่เหมาะสม Scribner (1999 : 240 - 241)
 โดยมีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับค่านิยมพื้นฐาน และความคิดรวบยอดที่เกิดจากการฝึกหัด เพื่อใ้
 เกิดคุณลักษณะครูที่ดี Scribner (1999 : 245) ได้เสนอสิ่งที่ครูต้องพัฒนา ได้แก่ 1) ความรู้ใน
 เนื้อหา 2) ทักษะความเป็นครู โดยเฉพาะทักษะด้านการสอนเพื่อเกิดผลต่อเด็กโดยตรง
 3) การจัดการห้องเรียนที่ท้าทาย 4) การศึกษาช่องว่างในความรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ได้มี
 นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงการพัฒนาครูไว้ดังนี้

Berens (200 : 23 - 30) กล่าวถึงการพัฒนาครูไว้ว่าเป็นการให้ครูได้พัฒนาตนเอง
 พัฒนาที่มงาน พัฒนางานได้อย่างอิสระ การปฏิบัติตามแนวค่านิยมของสังคมและการมี
 จรรยาบรรณในการเอาใจใส่การทำงาน และในการปฏิบัติงานในโรงเรียนแรงจูงใจที่สำคัญ
 ที่สุดสำหรับครู คือ การให้โอกาสครูได้พัฒนาตนเองอย่างเป็นธรรมชาติในด้านต่อไปนี้

1. การจัดโครงสร้างองค์การที่เป็นแบบครูอาชีพ
2. มีการสื่อสารแบบเพื่อนร่วมงาน
3. การให้โอกาสเข้าอบรมสัมมนา
4. การให้โอกาสในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เทคโนโลยี
 และมีการประเมินเพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
5. ส่งเสริมการวิจัยและติดตามผลอย่างใกล้ชิด

Scribner (1999 : 245 - 246 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 51)

ได้ศึกษาการพัฒนาครู โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบแรงจูงใจที่ครูต้องการเพื่อให้เป็นครูอาชีพ ประสบการณ์ของครูที่จะพัฒนาตนเอง เป็นครูอาชีพ และอิทธิพลบริบทของงานมีผลต่อการพัฒนาสู่ครูอาชีพ พบว่าสิ่งจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ของครู คือ แรงจูงใจภายใน 4 ประการ ได้แก่ ความต้องการความรู้ ด้านเนื้อหา ทักษะในการเรียนการสอน การจัดการชั้นเรียน และช่องว่างระหว่างความรู้ของนักเรียนกับแรงจูงใจภายนอก 2 ประการ คือ รางวัลกับสิทธิบัตร นอกจากนี้ การเรียนรู้เพิ่มเติมของครูประจำการเกิดจากการร่วมมือร่วมใจของครูในการจัดการชั้นเรียน และการร่วมกันพัฒนาการสอนหรือทักษะการเป็นครูร่วมกัน สิ่งที่ครูต้องการสนับสนุนคือ การได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยอย่างเพียงพอและจัดกิจกรรมการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกัน

การพัฒนาครูเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ครูมีการจัดการเรียนการสอนตามเป้าหมายที่กำหนด การดำเนินการในการพัฒนาครูเป็นยุทธศาสตร์สำคัญมากที่ทุกโรงเรียนต้องจัดกระทำ และถือว่าเป็นงานประจำ Dalin (1993 : 149 - 150 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์. 2550 : 53) เพื่อให้เกิดการเตรียมตัว เป็นตัวอย่างในค่านิยม และวัฒนธรรมของครูที่เหมาะสม Bauman (1996 : 96)

จากความสำคัญ ของการพัฒนาครู และผลการวิจัยเกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปเป็นค่านิยมเชิงปฏิบัติการ ได้ว่าการพัฒนาครู หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้พัฒนาตนเอง พัฒนาระบบการเรียนการสอน การทำวิจัยในชั้นเรียน จัดทำโครงการพัฒนาบุคลากร และจัดสวัสดิการเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาครู แบ่งประเด็นการวัดออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้ครูเข้ารับการประชุม อบรม สัมมนา 2) ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองให้มีความรู้ และทักษะด้านคอมพิวเตอร์ 3) ส่งเสริมการพัฒนาระบบการเรียนการสอนสร้างนวัตกรรม และทำวิจัยในชั้นเรียน 4) โรงเรียนส่งเสริมพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน 5) การจัดสวัสดิการ เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาครู ดังเช่น

มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิต การพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพ และมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยกำกับ และประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากร โดยการกำกับ และประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 55 ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ เกื้อกูลสำหรับข้าราชการ ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีรายได้ที่เพียงพอเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าว มาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านพัฒนาครู มีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านการพัฒนาครู มีผลทางบวกกับความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ปัจจัยด้านการพัฒนาครูมีความสัมพันธ์กับการศึกษา การนิเทศ เจตคติต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและความพอใจในงาน

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านการพัฒนาครูจะส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะการจัดการศึกษาจะต้องยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู โดยการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ครูมีความรู้ความสามารถในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และเมื่อครูได้รับการพัฒนาในอาชีพอย่างต่อเนื่องแล้ว ย่อมส่งผลให้ครูมีเจตคติต่อการสอนส่งผลเกิดความพึงพอใจในการสอนอีกด้วย

2. ปัจจัยด้านเจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.1 เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านเจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นลักษณะทางจิตของครู ที่มีความโน้มเอียงหรือความรู้สึกตอบสนองไปในทางที่ชอบหรือไม่ชอบต่อการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญซึ่งคาดว่าจะแปรเป็นต่อแปรสำคัญที่จะทำให้ครูมีพฤติกรรมการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

ประโยชน์ของเจตคติในการปฏิบัติงานเจตคติเป็นสิ่งที่สำคัญในการทำให้คนแสดงพฤติกรรมออกมา เพื่อจะได้รู้ความรู้สึกของตนซึ่งการศึกษาเจตคติมีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน ดังที่ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543 : 54-55) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติในการปฏิบัติงาน ดังนี้ 1) เป็นคำย่อของการอธิบายความรู้สึกยาว ๆ และคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ได้มาก 2) เจตคติใช้พิจารณาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ช่วยส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่เขาแสดงออกได้ 3) เจตคติสามารถมองสังคมได้ เพราะเจตคติเป็นสิ่งที่คงเส้นคง

วา พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกจากเจตคติ จึงสามารถนำมาอธิบายคงเส้นคงวาของสังคมได้ด้วย 4) เจตคติมีความดีงามในตัวเอง เจตคติของคนที่มีต่อเป้าหมายเจตคติ รอบ ๆ ตัวเอง เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคน ซึ่งมีคุณค่าในการศึกษาจุดมุ่งหมายชีวิตของเขา 5) จากที่รู้ว่าเจตคติจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีงามตามสังคม จึงต้องศึกษาสาเหตุญาณ และปรับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีอิทธิพลต่อเจตคติของคนตามที่ต้องการ 6) ในสาขาสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาหลายคนให้ความเห็นว่าเจตคติเป็นศูนย์กลางความคิด และเป็นฐานพฤติกรรมทางสังคม การที่จะปรับระบบกลไกของสังคม จึงควรเปลี่ยนแปลงเจตคติของแต่ละบุคคล

ดังนั้น การรู้เจตคติของตน จึงทำให้ทำนายพฤติกรรมที่เขาจะแสดงออกเป็นการรู้ไว้ก่อนเพื่อหาทางป้องกัน และแก้ไขให้คนในสังคมมีเจตคติที่ดีงามที่สังคมต้องการ ในวงการศึกษายังมีความจำเป็นอย่างมาก ครูผู้สอนในโรงเรียนควรมีเจตคติที่ดีต่อการสอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการสอน ทำให้เกิดพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 การวัด

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะวัดเจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครู โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการ ได้ว่า เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็น ความนิยมชมชอบ ของครูผู้สอนที่มีต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เมื่อครูได้ปฏิบัติการสอนตามแนวคิด หลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นความรู้สึกที่มีต่อการแสดงออก ได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะทางบวก เป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงความพอใจ เห็นด้วย นิยมชมชอบและสนับสนุนต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญกับลักษณะทางลบคือ ลักษณะที่แสดงถึงความเบื่อหน่าย ไม่สนใจไม่เห็นด้วย ไม่ส่งเสริมและไม่สนับสนุนต่อพฤติกรรม การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านเจตคติมีความสัมพันธ์กับตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยด้านเจตคติมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 2) ปัจจัยด้านเจตคติส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะถ้าครูมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญย่อมจะส่งผลให้ครูจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าปัจจัยด้านเจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจะส่งผลโดยตรงต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน

ความพึงพอใจในงาน เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ความพึงพอใจในงานเป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวกเป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้รับผลตอบแทน ผลที่เป็นความพึงพอใจจะทำให้บุคคลเกิดความกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงาน มีขวัญและกำลังใจ มีการเสียสละอุทิศแรงกายแรงใจ ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน

3.1 การวัด

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้พิจารณาเลือกข้อคำถามความพึงพอใจในงานตามแนวคิดความพึงพอใจในงาน โดยใช้ตัวแบบสองปัจจัยของเฮิร์ซเบิร์กที่เสนอว่าผู้ปฏิบัติงานมีกลุ่มของความต้องการอยู่สองกลุ่ม คือ ความต้องการด้านการจูงใจ และความต้องการ ทางด้านการค้ำจุน การศึกษาครั้งนี้พิจารณาเลือกตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะงานที่มีผลต่อความพึงพอใจในงานตามแนวคิดของ เฮิร์ซเบิร์ก ประกอบด้วย การใช้ความรู้ความสามารถ การบรรลุผลสำเร็จ ความก้าวหน้า การได้รับการยอมรับ ผลประโยชน์เกื้อกูล ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน และการปกครองบังคับบัญชา

การศึกษาความพึงพอใจในงาน มีทฤษฎีอยู่หลายทฤษฎี ซึ่งแต่ละทฤษฎีจะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในงาน เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยม สถานการณ์ ในการทำงานและอิทธิพลทางสังคม George and Jones (1999 : 31) ในส่วนแนวคิดความพึงพอใจในงาน โดยใช้แบบสองปัจจัยของ Herzberg's Motivator Hygiene Theory of Job Satisfaction ประกอบด้วยความต้องการมีส่วนร่วมในสังคมความต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง และความต้องการความสำเร็จสูงสุด ซึ่งเฮิร์ซเบิร์ก มุ่งความสนใจไปเฉพาะด้านของงานที่มีผลต่อความพึงพอใจ โดยเสนอว่าผู้ปฏิบัติงานมีกลุ่มความต้องการอยู่สองกลุ่ม คือ ความต้องการด้านการจูงใจและความต้องการ ด้านการค้ำจุน ความต้องการด้านการจูงใจเกี่ยวกับตัวงาน 6 ด้าน คือ ความสำเร็จของงาน การได้รับการยอมรับนับถือ ลักษณะงาน โอกาสก้าวหน้าในอนาคตและความรับผิดชอบ ส่วนความต้องการด้านการค้ำจุน จะสัมพันธ์กับกายและจิตใจ 10 ด้าน คือ เงินเดือน ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน ความสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา สถานภาพทางสังคม การปกครองในการทำงาน

3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจในงาน

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2532 : 24) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจในงานไว้ว่าเป็นความรู้สึกรวมของบุคคลที่มีต่อการทำงานในทางบวก เป็นความสุขของบุคคลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน และได้รับผลตอบแทน ทำให้บุคคลรู้สึกกระตือรือร้น มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและประเมิณผลต่อการทำงาน อันจะเป็นผลต่อความสำเร็จและเป้าหมายขององค์การ

โยธิน ศันสนยุทธ (2535 : 77) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงานกับตัวแปรต่าง ๆ พบว่า

1. ตัวแปรเกี่ยวกับผลผลิต ความพอใจในงานทำให้เกิดผลผลิตสูงต่ำได้
2. ตัวแปรเกี่ยวกับการเปลี่ยนงาน การลาออกจากงาน มีความสัมพันธ์เชิงลบกับความพึงพอใจงาน
3. ตัวแปรเกี่ยวกับอาชีพ พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างระดับของอาชีพและความพอใจในงาน อาชีพระดับสูง ให้ความพึงพอใจมากกว่าอาชีพระดับต่ำ และมีแนวโน้มที่จะเลือกอาชีพระดับเดิมด้วย
4. ตัวแปรที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ ในชีวิตทั่วไป พบว่า ความพึงพอใจในงานที่มีผลต่อความรู้สึกของชีวิตในแง่บวก

Greenberg and Baron (2000 : 181) ได้กล่าวถึงความพึงพอใจในงานว่าเป็นปฏิกิริยาตอบสนองด้านอารมณ์ ในเชิงปริมาณต่องาน ลักษณะความพึงพอใจในงานประกอบด้วย องค์ประกอบความพึงพอใจในงานแต่ละด้าน ซึ่งอาจสอดคล้องหรือต่างกันก็ได้ เช่น บุคคลอาจมีความพึงพอใจค่าตอบแทนที่ได้จากการทงาน แต่ไม่พึงพอใจต่อหัวหน้างานหรือเพื่อนร่วมงานก็ได้ สภาวะความพึงพอใจในงานของบุคคล มีลักษณะค่อนข้างคงที่จะตามประสบการณ์ในการทำงาน และความคาดหวังของบุคคล จากความสำคัญของตัวแปรความพึงพอใจในงาน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้สรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า ความพึงพอใจในงาน หมายถึง ความรู้สึกโดยรวมของครู ซึ่งมีประเด็นการวัด ประเด็น ได้แก่

- 1) การใช้ความรู้ความสามารถ
- 2) การบรรลุผลสำเร็จ
- 3) ความก้าวหน้า
- 4) การได้รับการยอมรับ
- 5) ผลประโยชน์เกื้อกูล
- 6) ความสัมพันธ์กับผู้บังคับบัญชา
- 7) ความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน
- และ 8) การปกครองบังคับบัญชา

กล่าวได้ว่า ความพึงพอใจในงาน น่าจะมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะถ้าหากครูมีความพึงพอใจในงานแล้ว ย่อมจะส่งผลให้มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญประสบความสำเร็จได้อย่างดี

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงาน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพราะถ้าหากครูมีความพึงพอใจในงานแล้วย่อมจะส่งผลให้การจัดการพัฒนาการเรียนการสอนได้ดีขึ้น

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านความพึงพอใจในงานจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. ปัจจัยด้านการสนับสนุนการทำงานของครู

การสนับสนุนการทำงานของครู เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้เกี่ยวข้องที่ช่วยส่งเสริมให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จตามความต้องการ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีสาระบัญญัติที่ต้องการให้มีการสนับสนุนการทำงานของครูในด้านปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ ทั้งในด้านขวัญ กำลังใจ ทรัพยากรทางการศึกษา และสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้สถานศึกษามีสิ่งที่จะสนับสนุนครูให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 8 - 30)

- 1) รัฐ ต้องส่งเสริม และดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกแบบจำลอง ได้แก่ หอสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬา และนันทนาการ แหล่งข้อมูล แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ อย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ
- 2) ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับอื่นสำหรับข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีรายได้เพียงพอ และเหมาะสม กับฐานะ ทางสังคม และวิชาชีพ ให้มีกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อจัดสรร เป็นเงินอุดหนุน งานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่น และเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด
- 3) ให้มีการระดมทรัพยากร และการลงทุนด้วยงบประมาณ และทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น ๆ และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา
- 4) ให้มีการจัดสรร ส่งเสริม สนับสนุน ให้มีการผลิต การพัฒนา คัดเลือกความถี่สื่อตัวนำ และการสื่อสารใน

แบบจำลองอื่นเพื่อการศึกษา รวมทั้งแบบเรียน ตำราหนังสือวิชาการสิ่งพิมพ์อื่น ๆ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยี รวมทั้งให้พัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้ให้มีคุณภาพ ทั้งการผลิต การใช้ การรักษา ให้มีประสิทธิภาพ รัฐจะต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยพัฒนาสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องรวมทั้งให้มีการระดมทุน เพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา

ในการพัฒนาการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องการบรรยากาศการศึกษาที่ ผู้นำมีการเพิ่มอำนาจให้ครู และผู้ที่เป็นหุ้นส่วนทางการศึกษา เช่น ผู้ปกครองชุมชน ได้ระดมความคิด ทรัพยากร และร่วมมือสนับสนุนการจัดการศึกษาให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ Benbasat and Lim (2000 : 167 - 183) ได้ศึกษาการสนับสนุนกลุ่มครูด้านเทคโนโลยีข่าวสาร และเครื่องมือในการรับเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร พบว่า การสนับสนุนครูทำให้มีขวัญกำลังใจในการทำงานการทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น Borko et al. (2000 : 273 - 274) กล่าวว่า การสนับสนุนให้กำลังใจ เป็นรายบุคคล เป็นกระบวนการที่ทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลง เข้าสู่ครูอาชีพได้ โดยการใช้บรรยากาศที่เป็นกันเอง และทีมงานที่เกิดขึ้นภายในองค์กร และชุมชนร่วมกัน มีการปรึกษาหารือการทำงานจะทำให้ครูมีการพัฒนาตนเองขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

Tickle (1994 : 180) ได้เสนอแนวคิดการสนับสนุนการทำงาน ของครูในโรงเรียน ได้ดังนี้ 1) การจัดหา และจัดทำข้อมูลข่าวสารของโรงเรียน อุปกรณ์วัสดุโรงเรียน ข้อเสนอแนะ หลักสูตร ตารางสอน ปฏิทินปฏิบัติงาน หน้าที่ของครู เป็นต้น 2) การสนับสนุนการพัฒนาทีมงาน โดยการประชุม เพื่อให้เข้าใจในบทบาทการรับผิดชอบต่อเจ้าหน้าที่ของทีมงาน การสร้างความสามัคคีของหมู่คณะ 3) การจัดเตรียมจัดหาทรัพยากร 4) การชักนำเพื่อให้เกิดความหวังในการพัฒนาตนเอง ทีมงาน 5) การเชื่อมโยงกับท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน 6) การสร้างความตระหนักว่าโรงเรียนเป็นชุมชน 7) การสร้างความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นศูนย์แห่งการเรียนรู้ 8) การดูแลคุณภาพการสอน เช่น วัตถุประสงค์ในการสอน การดำเนินการผลที่ได้จากการสอนการวางแผนการสอนการจัดการชั้นเรียนการปฏิบัติตามทักษะ และการประเมิน

4.1 การวัด

ในการวัดตัวแปรการสนับสนุนการทำงานของครู ผู้วิจัยอาศัยแนวคิดของ Tickle (1994 : 180) ประยุกต์กับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีพระราชบัญญัติต้องการให้มีการสนับสนุนการทำงานของครูในด้าน ปัจจัยต่าง ๆ ทางทรัพยากรการศึกษาสื่อเทคโนโลยีการศึกษาและการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ โดยแบ่งประเด็นการวัดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดทำข้อมูล ข่าวสาร และเอกสารวิชาการของ

โรงเรียน 2) การสนับสนุนทรัพยากร และเทคโนโลยีการศึกษา 3) ความสามัคคีของหมู่คณะ
4) ความร่วมมือขององค์กรในชุมชน

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการสนับสนุนการทำงานของครู

ปัจจัยด้านการสนับสนุนการทำงานของครู การศึกษาของ Shann (1998 : 67 - 73) ได้ศึกษาวิจัยการสนับสนุนครูโรงเรียนเขตเมือง พบว่า การสนับสนุนครูเรื่องเงินเดือนมิใช่เป็นประเด็นสำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจแก่ครูอาชีพ สิ่งสำคัญคือทำให้โอกาสครูมีส่วนร่วมตัดสินใจในสิ่งสำคัญของโรงเรียน โดยมีส่วนร่วมทั้งกับผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน และเพื่อนครูด้วยกัน การสนับสนุนด้านทรัพยากรอย่างพอเพียง ทำให้เกิด การเพิ่มอำนาจแก่ครูอย่างมาก และทำให้เกิดความพึงพอใจกับครูอาชีพอย่างสูงอีกด้วย

Tatar (1998 : 101 - 105) ได้ศึกษาความพึงพอใจในกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ทำการศึกษากับครู และผู้ปกครองพบว่า การที่โรงเรียนเห็นความสำคัญของครูกับผู้ปกครอง โดยการเปิดโอกาสให้ครูและผู้ปกครองเข้ามาร่วมกันคิดในเนื้องานจัดการเรียนการสอน และผลที่ต้องการกับนักเรียน เป็นการทำให้ครูมีขวัญและกำลังใจ ในการทำงาน และมีความคิดในการรับใช้สังคมมากขึ้น นอกจากนั้นพบว่า การที่พ่อแม่ ผู้ปกครองนักเรียนได้เข้ามาในโรงเรียน และมีส่วนร่วมในการดูแลนักเรียนให้มากขึ้น รวมทั้งได้มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลข่าวสารกันอยู่เสมอ จะทำให้ครูเกิดความมั่นใจในการทำงาน พ่อแม่จะมีความพึงพอใจทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจพัฒนานักเรียนได้ดีขึ้น และพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาจะได้ผลที่ดีกว่าโรงเรียนประถมศึกษา เนื่องจากโครงสร้างองค์กร และวัฒนธรรมโรงเรียนเอื้อต่อการร่วมมือกับผู้ปกครองมากกว่า

Bokor et al. (2000 : 23 - 24) ได้ศึกษาสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของครู โดยใช้แบบจำลอง 3 ประการ คือ การฝึกหัดการเรียนการสอนและการประเมินโดยใช้แบบจำลองที่เน้นเป้าหมายที่นักเรียนและการปรับบทบาทของครูในการสอนโดยเน้นเป็นผู้อำนวยความสะดวกการสอน แทนการควบคุมนักเรียน พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ปัจจัยด้านสถานการณ์ ด้านบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กับสถานการณ์ ส่วนการพัฒนาครูอาชีพโดยปริยาย คือ การสนับสนุนด้านบุคลากรสนับสนุน ด้านทรัพยากร และการสนับสนุนด้านเวลา

ธีรศักดิ์ คงเจริญ (2545 : 17) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินคุณลักษณะครู อาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 พบว่า ด้านการสนับสนุนครู ทั้งครู และผู้บริหารมีความคิดเห็นตรงกันว่า การสนับสนุนครูมีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะครูอาชีพ และสามารถอธิบาย

คุณลักษณะครูอาชีพเพิ่มขึ้นได้ Scribner (1990 : 238 - 239) พบว่า การสนับสนุนให้ครูมีความสะดวกในการปฏิบัติงาน เป็นปัจจัยให้ครูเกิดการพัฒนาในอาชีพ ทำให้มีคุณลักษณะที่ดีขึ้นได้ เพราะการที่จะทำให้ครูมีความเป็นครูมืออาชีพนั้น ต้องมีการสนับสนุน ทรัพยากรและอำนวยความสะดวกอย่างพอเพียง และการที่ครูจะพัฒนาตนเองเข้าสู่ครูอาชีพ ต้องให้ครู ได้ทำงานอย่างมีส่วนร่วมและโรงเรียนต้องให้ การสนับสนุนทั้งในด้านทรัพยากร และ โอกาส

จากความสำคัญของตัวแปรการสนับสนุนการทำงานของครู และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยสรุปเป็นคำนิยามเชิงปฏิบัติการได้ว่า การสนับสนุนการทำงานของครู หมายถึง การช่วยเหลือส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลกับผู้เรียน โดยการสนับสนุนการทำงานของครูในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านทรัพยากรและเทคโนโลยีการศึกษา ด้านความสามัคคี ของหมู่คณะ และด้านความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน

จากการทบทวนแนวคิด เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า ปัจจัยการสนับสนุนการทำงานของครู มีความสัมพันธ์ทางบวกการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยการสนับสนุนการทำงานของครู จะมีอิทธิพลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะเมื่อครูได้รับการสนับสนุนการทำงานที่ดีแล้ว ย่อมส่งผลให้ครูได้รับการพัฒนาทางวิชาชีพ ทำให้เกิดคุณลักษณะด้านอาชีพที่เหมาะสม และเกิดความพึงพอใจในการทำงานต่อไป

5. ปัจจัยด้านคุณลักษณะด้านวิชาชีพ

ตามพระราชบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ตรา 81 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 มีเจตนารมณ์ที่จะให้วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งผู้ประกอบการวิชาชีพนี้ จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ เป็นที่ยอมรับของสังคม อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของเด็ก เยาวชนและประชาชนโดยรวมในอนาคต โดยกำหนดให้องค์กรวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระ ภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ มีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออก และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพกำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งในการพัฒนาวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาซึ่ง สาโรช บัวศรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บัณฑิตวิทยาลัย (2543 : 72 - 80) ได้กล่าวถึงแนวคิดใหม่ของอาชีพครู วิชาครูหรือวิชาชีพครูเป็นวิชาชีพชั้นสูงที่ต้องฝึกหัดเพื่อให้ครูมีคุณลักษณะที่ดี

ซึ่งคุณลักษณะต่าง ๆ จะเกิดจากคำว่า ครูควรรู้อะไรบ้าง และครูควรทำอะไรได้บ้าง แต่ละด้าน มีรายละเอียดดังนี้ 1) สิ่งที่ครูควรรู้ ได้แก่ 1.1) วิชาเพื่อการเลือกเสรี เป็นวิชาสามัญ 1.2) วิชาเพื่อไว้ใช้สอน ที่เรียกว่า วิชาเอก เป็นวิชาสามัญ 1.3) วิชาชีพสำหรับครู คือ วิชาการศึกษา ได้แก่ ศาสตร์ทางสาระดละ และศาสตร์ทางวิทยวิธี ได้แก่ วิธีการวิจัยทางการศึกษา การวัดผลการศึกษา การวางแผนการศึกษา เป็นต้น 2) สิ่งที่ครูควรทำได้มีมาตรฐานกว้าง ๆ 5 ประการ ได้แก่ 2.1) เกี่ยวกับการสอน 2.2) เกี่ยวกับการสอน การแนะแนว และการปกครองนักเรียน 2.3) เกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน 2.4) เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพอันดี และความร่วมมือกับชุมชน 2.5) เกี่ยวกับการเป็นครูวิชาชีพ

จากการวิเคราะห์พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พบว่า ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะของครูพึงประสงค์ ควรเป็นดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2542 : 1 - 25)

- 1) มีความรู้ความเข้าใจว่า การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 4) 2) มีความรู้ความเข้าใจในมาตรฐานการศึกษา ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อเป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริม และกำกับดูแลการตรวจสอบ และการประกันคุณภาพ (มาตรา 4) 3) มีความมุ่งหมายในการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6)
- 4) มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก และมีความสามารถในการจัดการเรียนที่มุ่งปลูกฝังให้นักเรียนเป็นผู้เรียนที่มีสิ่งต่อไปนี้ (มาตรา 7) 4.1) จิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข 4.2) รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ 4.3) เคารพกฎหมาย มีความเสมอภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 4.4) มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย 4.5) รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ 4.6) ส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ 4.7) ส่งเสริมและมีส่วนร่วมกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล 4.8) อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 4.9) มีความสามารถในการประกอบอาชีพสุจริต รู้จักพึ่งตนเอง 4.10) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง 5) เป็นผู้สามารถจัดการศึกษาโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (มาตรา 8) ยอมรับและสามารถจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมจากบุคคล

ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน
 ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ในการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม (มาตรา 9)

6) มีความสามารถในการทำให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กร
 เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นระดม
 ทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดหรือมีส่วนร่วมในการจัดตามความจำเป็น (มาตรา 9)

7) มีความสามารถในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียน
 และสามารถพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8) 8) มีความรู้ความ
 เข้าใจในการจัดโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งผู้ด้อยโอกาสโดยให้มีโอกาสและคุณภาพทัดเทียม
 กัน (มาตรา 10) 9) มีความรู้ ความคิด และตระหนักว่าผู้เรียนมีความสามารถที่จะเรียนรู้พัฒนา
 ตนเองได้ ผู้เรียนมีความสำคัญในกระบวนการศึกษาและส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตาม
 ธรรมชาติและเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) 10) มีความรู้ ความคิด และตระหนัก และสามารถจัด
 กระบวนการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ทั้งความรู้ ความคิด คุณธรรม และบูรณาการ (มาตรา 23)

11) มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความ
 ถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล(มาตรา 24) 12) ความรู้ ความเข้าใจ
 ตระหนักและสามารถประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียนวามประพฤติการ
 สังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่กันไปในกระบวนการเรียน
 การสอนตามความเหมาะสม (มาตรา 26) 13) มีความสามารถในการจัดกระทำสาระหลักสูตร
 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์
 เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ (มาตรา 27) โดยให้หลากหลาย
 เหมาะสมกับวัย และศักยภาพสาระหลักสูตรให้มีทั้งวิชาการ วิชาชีพ เพื่อมุ่งพัฒนาคนให้
 สมดุล ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความดีงาม และการรับผิดชอบต่อสังคม (มาตรา 28)

14) มีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน (มาตรา 29) 15) มีความรู้
 ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการประกันคุณภาพทั้งภายนอก และภายในสามารถดำเนินการตาม
 แนวทางการประกันคุณภาพ การตรวจสอบ การรายงาน การให้ข้อมูลในการตรวจสอบมีความ
 รับผิดชอบ รับสภาพเพื่อการแก้ไขปรับปรุง (มาตรา 47 - 50) 16) สามารถปฏิบัติตามมาตรฐาน
 วิชาชีพครู และจรรยาบรรณวิชาชีพครู (มาตรา 53) และองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของ
 ข้าราชการครู (มาตรา 54) กำหนดได้พึงพอใจในฐานะทางสังคม และวิชาชีพ (มาตรา 55)

17) มีความสามารถในการนำทรัพยากรบุคคลในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 อย่างเหมาะสม (มาตรา 57) 18) มีความสามารถ ใช้ผลิตการพัฒนาคูแลรักษา สื่อเทคโนโลยี

การศึกษา (มาตรา 65) 19) สามารถจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความสามารถใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้มีความรู้ และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (มาตรา 66)

5.1 การวัด

ในการวัดตัวแปรด้านการสนับสนุนด้านวิชาชีพครู ผู้วิจัยใช้แนวคิดของ Parkay and Stanford (1992 : 20 - 21) เป็นแนวคิดหลักในการสร้างแบบวัดคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ประยุกต์กับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 หมวด 7 มาตรา 52 ให้กระทรวงส่งเสริมให้มี กระบวนการผลิตการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ และมาตรฐาน ที่เหมาะสมกับการเป็น วิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานให้สถาบันที่ทำหน้าที่ผลิต และพัฒนาครู คณาจารย์ รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษา ให้มีความพร้อม และมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่ และการพัฒนาบุคลากรประจำการ อย่างต่อเนื่อง

5.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะด้านวิชาชีพ

Cruickshank and Baineer (1999 : 307 - 321) กล่าวว่า ครูที่มีประสิทธิภาพนั้น มีลักษณะการปฏิบัติตนที่เหมาะสมได้แก่ มีความกระตือรือร้นมีอารมณ์ขัน รู้สึกอบอุ่นเมื่อเข้าใกล้ เชื่อถือไว้วางใจได้ มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าเพื่อความสำเร็จ รู้จักสนับสนุนให้นักเรียน ได้รับความพึงพอใจ ทำงานเหมือนนักธุรกิจ มีความยืดหยุ่น เป็นผู้ที่มีความรู้ในสาขา ที่สอน ส่วน Parkey and Stanford (1992 : 20 - 21) ได้กล่าวถึงความรู้ และความสามารถของครูใน กระบวนการจัดการเรียนการสอน ไว้ดังนี้ ความรู้ และทักษะที่จำเป็น ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

- 1) ความรู้เป็นเรื่องตนเอง และนักเรียน
- 2) ความรู้เรื่องวิชาที่สอน
- 3) ความรู้เรื่องทฤษฎีการศึกษา และการวิจัย
- 4) ทักษะในการสอนเทคนิคในการสอน
- 5) ทักษะในการปฏิสัมพันธ์ความสามารถของครู ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้
 1. วิเคราะห์ และเข้าใจในความสามารถของนักเรียน พื้นฐานทางวัฒนธรรม ความสำเร็จและความต้องการของนักเรียน
 2. ออกแบบสอนตามความต้องการของนักเรียน ให้มีความเหมาะสมทั้งใน ด้านเครื่องมือและเครื่องใช้ เนื้อเรื่อง
 3. มีวิธีการเรียนการสอนที่อำนวยความสะดวก หรืออำนวยความสะดวก หรือบริการ เกิดการเรียนรู้ ได้อย่างดี
 4. จัดการชั้นเรียนเพื่อให้เกิดการสนับสนุนผลการเรียนการสอนได้

5. อบรมนักเรียนให้มีความประพฤติดี และสามารถสร้างสรรค์บรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน

6. จัดการเรียนการสอนในห้องเรียนให้เข้าใจ เป็นวิชาการ เกิดความรู้สึที่ดี

7. ประเมินผลการเรียนเพื่อให้เกิดผลดีกับนักเรียน

McLnerney and Mcinerney (1998 : 9 - 16) กล่าวถึง ทักษะสำคัญในการสอนที่มีประสิทธิผล สรุปได้ดังนี้

1. สามารถนำเสนอความรู้ได้อย่างเหมาะสม
2. มีทักษะในการจัดการที่เป็นประโยชน์ และเหมาะสม
3. มีความสามารถในการใช้คำถามกับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ
4. สามารถจัดวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
5. มีการสอนเพื่อให้เกิดผลการเรียนอย่างแท้จริง
6. มีการใช้ยุทธศาสตร์การจูงใจที่เหมาะสม
7. มีการสังเกต และการประเมินการเรียนของนักเรียน
8. มีวิธีการสื่อสารที่ดี เหมาะสม รู้สึกสนุก และอบอุ่น

จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครูมีพฤติกรรมการสอนที่เป็นผู้เรียนเป็นสำคัญส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าโรงเรียนได้ดำเนินการสร้างเสริมคุณลักษณะด้านวิชาชีพของครูอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง ทำให้ครูมีคุณภาพซึ่งมีผู้แสดงทรรศนะไว้ว่า ถ้าโรงเรียนได้จัดการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของครู มีการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง มีการเพิ่มอำนาจให้ความเชื่อมั่นเป็นอิสระแก่ครู (Short and Greer. 1997 : 137) ส่วนร่วมกับชุมชน มีการประกันคุณภาพในการศึกษา (อมรวิชัย นาคทรพร. 2540 : 175 - 192) มีการสนับสนุนครู (Shermerhorn. 1996 : 72) ใช้อำนาจอย่างเหมาะสม จอห์นสัน และชอร์ต Johnson and Short (1998 : 147 - 148 ; อ้างถึงใน สุภาพ เต็มรัตน์ . 2550 : 60) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวล้วนมีอิทธิพลต่อคุณลักษณะด้านวิชาชีพของครูทั้งสิ้น

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะด้านวิชาชีพครูมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่า ปัจจัยด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ด้านวิชาชีพครูจะส่งผลโดยตรงต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพราะถ้าครูมีคุณลักษณะด้านวิชาชีพ ที่เหมาะสมแล้วย่อมส่งผลให้เกิดเจตคติที่ดีต่อการสอน และเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวัดความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญด้วยพฤติกรรมการปฏิบัติคือ

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวกับพฤติกรรม มีผู้ให้นิยามหรือความหมายของพฤติกรรมไว้หลายคนดังนี้ 1) ความหมายของพฤติกรรม อรธา ประยูรหงษ์ (2536 : 271) ให้ความหมายว่า พฤติกรรมหรือ กิริยาอาการที่แสดงออก หรือปฏิกิริยาโต้ตอบที่เกิดขึ้นเมื่อเผชิญกับสิ่งเร้า ซึ่งจะมาจากภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์กระทำหรือรู้สึก ผู้อื่นจะเห็นหรือไม่ก็ตามถือว่าเป็นพฤติกรรมทั้งสิ้น (ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2532 : 27) พฤติกรรมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลกระทำ และบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ (วจินี แสงสว่าง. 2535 : 6) หรือใช้เครื่องมือทดสอบที่นักทดสอบนำมาใช้ เช่น การหาวเราะ ร้องให้ กิน (ประภาเพ็ญ สุวรรณ. 2545 : 15) ไม่ว่าสิ่งนั้นจะสังเกตได้หรือไม่ เช่น การคิด ความรู้สึก ความสุข (ชัยพร วิชชาวุธ. 2543 : 1) การกระทำของมนุษย์ไม่ว่าการกระทำนั้น ผู้กระทำจะทำได้โดยรู้ตัว หรือไม่รู้ตัว และไม่ว่าคนอื่นจะสังเกตการกระทำนั้นได้หรือไม่ก็ตาม การพูด การเดิน การกระพริบตา การไต่ยืน การเข้าใจ การรู้ โกรธ ต่างเป็นพฤติกรรมทั้งนั้นจากนิยามหรือความหมายของพฤติกรรมพอสรุปได้ดังนี้ พฤติกรรม หมายถึง การกระทำของบุคคลทั้งที่แสดงออกมามีต่อผู้อื่น และสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจ โดยอาจแสดงออกมาทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ ซึ่งบุคคลอื่นอาจสังเกตเห็นได้ หรือสามารถใช้เครื่องมือในการตรวจสอบพฤติกรรมนั้นได้ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ พฤติกรรม หมายถึง พฤติกรรมการปฏิบัติที่แสดงออกต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูในจังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 เขตพื้นที่การศึกษา

2. การวัดพฤติกรรม วิธีการวัดพฤติกรรมมี 2 วิธี คือ 1) วิธีการวัดเชิงปริมาณ จะนับจำนวนพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาต่อหน่วยที่กำหนดให้ในการศึกษา 2) วิธีการวัดเชิงคุณภาพ จะวัดพฤติกรรมแต่ละชนิดไปเปรียบกับพฤติกรรมของบุคคลอื่นหรือนำไปเปรียบเทียบกับบรรทัดฐานของพฤติกรรมนั้น ในบางครั้งต้องให้ค่าแก่พฤติกรรมที่ได้จากการวัดด้วย

3. พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีฐานคิดมาจากปรัชญาการศึกษา และแนวคิด ด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งปรัชญาการศึกษาที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ได้แก่ ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism) การศึกษาต้องพัฒนานักเรียนทุกด้าน สิ่งที่เรารู้ควรเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และสังคมของนักเรียนให้มากที่สุด ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย ทั้งใน และนอกห้องเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเอง และสังคมเพื่อนนักเรียนจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstruction) การศึกษาจะต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคม และการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อการปรับปรุงพัฒนา และสร้างสรรค์สังคมที่ดี และเหมาะสมกว่าเดิม ปรัชญาอัตถินิยม (Existentialism) มุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีสิทธิเสรีภาพ เปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัด และความสนใจ และปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhic Philosophy of Education) ต้องอาศัยหลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ในการอธิบายเรื่องของชีวิตและปรากฏการณ์ต่าง ๆ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำเอง เรียนรู้ด้วยตนเอง และมีการประยุกต์ หลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรจ มรรค มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์. 2542 : 3 ทิศนา เขมมณี. 2547 : 25 - 28) สำหรับแนวคิดด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ได้แก่ กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เชื่อว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการเชื่อมโยงระหว่าง สิ่งเร้า และการตอบสนอง พฤติกรรมจะมีความถี่มากขึ้น หากได้รับการเสริมแรง กลุ่มมานุษยวิทยา (Humanism) การเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักใช้เหตุผล มีเจตคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน และได้ลงมือกระทำด้วยตนเอง และกลุ่มคอนสตรัคทีวิสซึม เห็นว่า (Constructivism) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในบุคคล บุคคลเป็นผู้สร้างความรู้ จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้เดิมเกิดเป็น โครงสร้างทางปัญญา (วัฒนาพร ระบุว่าทุกข์. 2542 : 4 - 5)

จากปรัชญาการศึกษาและแนวคิดด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ ส่งผลให้ครูมีพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยนักจิตวิทยาการศึกษาเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน เชื่อว่ามนุษย์จะศึกษา ค้นคว้าในสิ่งที่ตนเองสนใจ และใฝ่รู้ให้ความสำคัญกับการให้เสรีภาพในการเรียนรู้ สนับสนุน ส่งเสริมในการค้นคว้าหาความหมายและสาระสำคัญในชีวิตของเขาเอง มีเสรีภาพในการตัดสินใจ เมื่อเผชิญกับปัญหา ลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามวิธีที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของตนเอง

นับได้ว่าผู้สอนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมการสอนตนให้การสอนมีคุณภาพ ซึ่ง Bloom (1976 : 115 - 127) มีความเห็นว่าคุณภาพของการสอนเป็นเรื่องการชี้แนะ (Cues) แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นการให้ผู้เรียนทราบว่า สิ่งที่เรียนคืออะไร ผู้เรียนควรทำอะไร การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมการเรียนการสอน เสริมแรง ทั้งทางบวก และทางลบ และการให้ข้อมูลย้อนกลับและการแก้ไขข้อบกพร่อง

6.2 การปฏิบัติ

6.2.1 ความหมายของการปฏิบัติ มีผู้ให้คำนิยามหรือความหมายของการปฏิบัติไว้หลายท่าน ดังนี้

Bloom et al. (1975 : 45) ให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การปฏิบัติหรือนำไปใช้ คือ ความสามารถในการนำความรู้ ความเข้าใจ ที่มีอยู่เดิม ไปใช้อย่างเหมาะสมถูกต้อง ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสถานการณ์ใหม่ ๆ (สุนันท์ ศลโกสม. 2545 : 139 - 140) กล่าวว่า การวัดการปฏิบัติจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตอย่างดี ทั้งการสังเกตวิธีการดำเนินงาน การสังเกตผลงานที่ออกมานั้นต้องใช้เครื่องมืออื่นประกอบการสังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบประเมินค่า (Rating Scale) แบบตรวจงานเป็นมาตรฐานในการบันทึก ข้อมูลที่สังเกตได้อย่างหนึ่ง สำหรับแบบประเมินค่าเป็นเกณฑ์ตัดสินคุณภาพของการปฏิบัติ (ณรงค์ สินสวัสดิ์. 2538 : 20) เป็นการปฏิบัติของมนุษย์นั้นมีลักษณะแตกต่างกันไป จะต้องมีความกำหนดการกระทำนั้น เข้าใจถึงสิ่งที่กำหนด

จากนิยามหรือความหมายของการปฏิบัติพอสรุปได้ดังนี้ การปฏิบัติเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมอย่างหนึ่ง คือ เป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับการใช้ความสามารถออกทางร่างกาย ซึ่งรวมถึง การปฏิบัติหรือพฤติกรรมที่แสดงออก และสังเกตได้ พฤติกรรมด้านนี้เมื่อแสดงออกมาสามารถประเมินผลได้ง่าย แต่กระบวนการที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรมด้านนี้ต้องอาศัยระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน

6.2.2 ประเภทของการปฏิบัติ ณรงค์ สินสวัสดิ์ (2538: 20) ได้กล่าวว่าการปฏิบัติแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

1) ลักษณะนิสัยส่วนตัว ได้แก่ 1) ความเชื่อ หมายถึง การที่บุคคลถึงอะไรก็ได้ในแง่ข้อเท็จจริง คือความคิดว่าความจริงเป็นเช่นนั้น ซึ่งอาจถูกหรือไม่ถูกตามความจริงก็ได้ ความเชื่อ อาจได้มาโดยการเห็น การบอกเล่า การอ่าน รวมทั้งการคิดขึ้นมาเอง 2) คำนิยาม หมายถึง สิ่งที่คนนิยมหรือยึดถือประจำในการเลือก 3) เจตคติ เป็นแนวโน้มหรือขั้นตอนเตรียม

พร้อมของพฤติกรรม 4) บุคลิกภาพ เป็นสิ่งที่กำหนดว่าบุคคลหนึ่งจะทำอะไรถ้าอยู่ในสถานการณ์หนึ่งเป็นสิ่งที่บอกว่าจะปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์นั้น ๆ

2) สิ่งที่ไม่เกี่ยวกับนิสัยมนุษย์ ได้แก่ 1) สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม และความเข้มข้นของสิ่งกระตุ้น เป็นสิ่งที่ทำให้เราแสดงพฤติกรรมออกมา อาจเป็นอะไรก็ได้ เช่น ความหิว 2) สถานการณ์ หมายถึง สิ่งแวดล้อมที่เป็นบุคคล ไม่ว่าจะบุคคลนั้นจะอยู่ในสภาวะที่กำลังจะมีพฤติกรรม สิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ดังกล่าว สามารถอธิบายสรุป ความเชื่อ ค่านิยม เจตคติ บุคลิกภาพ โดยอาศัยสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม เพื่อให้เกิดพฤติกรรม

6.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2545 : 75) กล่าวว่า ความรู้อย่างเดียวไม่ได้เป็นข้อยืนยันว่า บุคคลจะปฏิบัติตามสิ่งที่ตนรู้เสมอไป เจตคติเป็นตัวเชื่อมระหว่างความรู้ที่ผู้เรียนได้รับการกระทำหรือปฏิบัติ ส่วน สุชาติ โสมประยูร (2541 : 75) กล่าวว่า ความรู้ เจตคติ การปฏิบัติเป็นพฤติกรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แต่พฤติกรรมมักจะไม่ได้เกิดโดยอิสระ แต่จะเกิดขึ้นรวมๆ กัน และพึ่งพาอาศัยกัน การเสริมพฤติกรรมการปฏิบัติด้วยเสมอ Fabiyi (1985 : 154 ; อ้างถึงใน เจริญ แพงคำอ้อ, 2551 : 59 - 62) ระบุว่าไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อมนั้นเจตคติเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาได้ Schwartz (1975 : 30 ; อ้างถึงใน เจริญ แพงคำอ้อ, 2551 : 29 - 63 ความสัมพันธ์ ระหว่างความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้หลายรูปแบบซึ่งอาจจะเป็นความสัมพันธ์โดยตรงหรือเป็นความสัมพันธ์ทางอ้อมก็ได้ (ซิดหทัย ภัทรธิยานนท์, 2542 : 24 - 25) คือ 1) ความรู้มีความสัมพันธ์กับเจตคติซึ่งมีผลทำให้เกิดการปฏิบัติ 2) ความรู้ เจตคติ มีความสัมพันธ์กันและทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา 3) ความรู้ และเจตคติต่างก็ทำให้เกิดการปฏิบัติได้โดยที่ความรู้และเจตคติไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กัน 4) ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทางอ้อมมีเจตคติเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติมีความสัมพันธ์หลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม เชื่อว่าเจตคติที่ดีจะทำให้พฤติกรรม และสืบเนื่องมาจากบุคคล บุคคลนั้นมีความรู้ดี ซึ่งความรู้ เจตคติ การปฏิบัติมีผลต่อเนื่องกัน

6.2.4 การวัดการปฏิบัติมีนักรักศึกษาและนักจิตวิทยาอธิบายการวัดการปฏิบัติ

ไว้ดังนี้

สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ (2537 : 136) แบ่งวิธีการวัดการปฏิบัติออกเป็น 2 วิธีคือ

1. การวัดการปฏิบัติโดยตรง ได้แก่

1.1 การสังเกตแบบให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว (Direct Observation)

การสังเกตแบบนี้ ผู้ถูกสังเกตอาจไม่แสดงการปฏิบัติที่แท้จริงออกมา

1.2 การสังเกตแบบธรรมชาติ (Naturalistic Observation) คือการที่ผู้ถูกสังเกตไม่ได้กระทำตนเป็นผู้สังเกต การสังเกตแบบนี้จะได้การปฏิบัติที่แท้จริงมาก แต่ต้องใช้เวลาานานมาก จึงจะสังเกตการณ์ปฏิบัติที่ต้องการให้

2. การวัดการปฏิบัติโดยอ้อม ได้แก่

2.1 การสัมภาษณ์ เป็นวิธีที่ผู้ศึกษาต้องการซักถามข้อมูลจากบุคคล หรือกลุ่มบุคคลอาจซักถามโดยตรงหรือโดยอ้อม การสัมภาษณ์โดยตรงผู้สัมภาษณ์จะซักถามเป็นเรื่อง ๆ ตามที่จุดมุ่งหมายเอาไว้ ส่วนการสัมภาษณ์ โดยอ้อมหรือไม่เป็นทางการ ผู้สัมภาษณ์จะซักถามไปเรื่อย ๆ โดยสอดแทรกเรื่องที่จะสัมภาษณ์ ผู้ตอบจะไม่รู้ตัวว่าถูกซักถามจะจงที่จะทราบถึงการปฏิบัติของตน

3. การใช้แบบสอบถาม วิธีเหมาะสมกับการศึกษาการปฏิบัติของบุคคลจำนวนมากและเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้

4. การทดลอง ผู้ถูกศึกษาจะอยู่ในสภาพการควบคุมตามที่ผู้ศึกษาต้องการ การบันทึกเป็นวิธีให้ผู้ถูกศึกษานับถือการปฏิบัติของตน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2536 : 15 - 16) กล่าวว่าวิธีการปฏิบัติของบุคคลอาจใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังนี้

1. วิธีการสำรวจ (Survey Method) เป็นวิธีการศึกษาและค้นคว้าเพื่อจะเข้าใจถึงการกระจายของลักษณะของการปฏิบัติงานของบุคคลในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์หรือการใช้แบบสอบถาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่สำรวจ เช่นการสำรวจความคิดเห็นของเยาวชน

2. วิธีการศึกษาภาคสนาม (Field Study Method) เป็นวิธีการศึกษาและวิจัยเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการปฏิบัติงานของบุคคลในสถานการณ์จริงตามธรรมชาติ โดยผู้ศึกษาจะไปศึกษาการปฏิบัติของกลุ่มบุคคลจริง ๆ เช่นการเฝ้าสังเกตการสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้อง

3. วิธีการทดลองภาคสนามหรือวิธีการทดลอง (Field Experiment Method) เป็นวิธีการศึกษาและวิจัยเพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการปฏิบัติของกลุ่มโดยวิธีการเปรียบเทียบ ระหว่างกลุ่มควบคุม (Control Group) และกลุ่มทดลอง (Experiment Group)

4. วิธีการทดลองในห้องปฏิบัติการ (Laboratoy Experiment Method)

เป็นการศึกษาและวิจัยความเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติทางสังคมว่าขึ้นอยู่กับตัวแปรอะไรบ้าง เพื่อให้เข้าใจถึงลักษณะการปฏิบัติของบุคคลและกลุ่มที่แท้จริง โดยควบคุมตัวแปรที่ไม่เกี่ยวข้องอย่างรัดกุมภายใต้สถานการณ์ที่สร้างขึ้น

5. วิธีการจำลองเชิงทดลอง (Experiment Simulation Method)

เป็นการจำลองสถานการณ์ขึ้นมาและควบคุมตัวแปรเช่นเดียวกับการทดลองในห้องปฏิบัติการ

6. วิธีการวิจัยสถานการณ์จำลองด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ (Computer

Simulation Studies) เป็นการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์แทนคน

จากวิธีการวัดการปฏิบัติดังกล่าว การวิจัยในครั้งนี้ใช้การวัดการปฏิบัติของบุคคลต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูในจังหวัดมหาสารคาม ทั้ง 3 เขตพื้นที่การศึกษา

6.2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมด้านการปฏิบัติ

จิตหทัย ภัทธิยานนท์ (2542 : 45 - 25) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมไว้ 4 รูปแบบ คือ

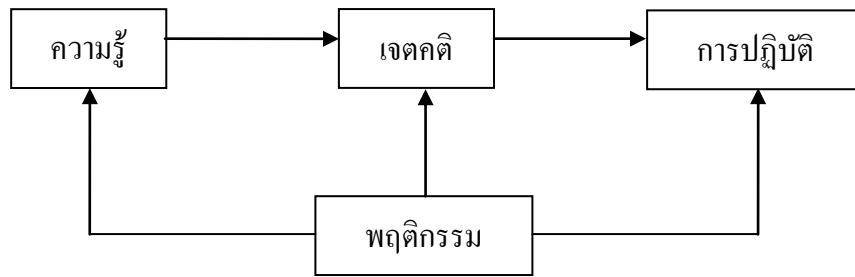
1. พฤติกรรม ที่แสดงออกมาจะเป็นไปตามเจตคติ และความรู้ที่บุคคลนั้นมีอยู่ โดยมีเจตคติเป็นตัวกลางระหว่างความรู้และพฤติกรรม คือ เจตคติจะเกิดจากความรู้ และพฤติกรรมจะแสดงออกไปตามเจตคติ นั้น

2. พฤติกรรมที่เกิดจากความรู้ และเจตคติมีความสัมพันธ์กันหรือความรู้กับเจตคติมีส่วนร่วมกัน เกี่ยวข้องกันก่อให้เกิดพฤติกรรมด้วยการปฏิบัติ

3. ความรู้และเจตคติต่างทำให้เกิดพฤติกรรมได้โดยที่ความรู้และเจตคติที่ไม่เกี่ยวข้องกัน

4. ความรู้มีผลต่อพฤติกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น บุคคลมีความรู้และปฏิบัติตามนั้นหรือความรู้มีผลต่อเจตติก่อนแล้ว พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเจตคตินั้น

จากการสังเคราะห์พบว่า พฤติกรรมเกิดจากความสัมพันธ์ของความรู้ เจตคติ การปฏิบัติเขียนเป็นแผนภาพประกอบ คือ

แผนภาพที่ 2 การเกิดพฤติกรรมจากความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติกับการปฏิบัติ

จากการศึกษา ความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้ว่า ความรู้ ความเข้าใจ เจตคติและการปฏิบัติ มีความสัมพันธ์กันหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม เชื่อว่า เจตคติ ที่ดีจะทำให้พฤติกรรมดีและสืบเนื่องมาจากบุคคลนั้นมีความรู้ ซึ่งความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติที่มีผลต่อเนื่องกัน ซึ่งเป็นที่มาของการเกิดพฤติกรรมนั่นเอง จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ การปฏิบัติ ความรู้ เจตคติ และพฤติกรรม จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แบบจำลองการฝึกอบรม ก็มีเป้าหมายเดียวกันกับการจัดการเรียนรู้โดยทั่วไป ที่ต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมจากเดิมไปสู่ พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวร และพฤติกรรมใหม่เป็นผลมาจากการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจากการเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ การปฏิบัติเพื่อให้มีประสบการณ์ มนุษย์ก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมิใช่การตอบสนองต่อธรรมชาติหรืออูฐภาวะ หรือความบังเอิญ

สุรงค์ โคว์ตระกูล (2545 : 90) และชาติรี สำราญ (2544 : 23 - 25) ได้กล่าวถึงการอธิบายของ บลูม Bloom ถึงความเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดการเรียนรู้ว่า เมื่อบุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ และความคิด (Cognitive Domain) หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาสาระใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ได้มากขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมอง
2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม (Affective Domain) หมายถึง เมื่อบุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ก็ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ความสนใจ

3. ความเปลี่ยนแปลงทางด้านความชำนาญ (Psychomotor Domain) หมายถึง การที่บุคคลได้เกิดความรู้ทางด้านความคิด ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ความสนใจแล้วได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความชำนาญมากขึ้น และเป็นพฤติกรรมที่ถาวรต่อไป

สรุปได้ว่า ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะวัดความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการวัดพฤติกรรมการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนของครู โดยการวัดทางอ้อมด้วยการสร้างแบบประเมินที่ใช้ตรวจสอบรายการแล้วไปสัมภาษณ์นักเรียน ที่เรียนกับครูกลุ่มทดลองทุก ๆ สัปดาห์ ๆ ละหนึ่งครั้ง ตลอดภาคเรียน แล้วนำผลสัมภาษณ์มา ตรวจสอบให้คะแนน

ส่วนการวิจัยระยะที่ 1 ซึ่งเป็นวิจัยเชิงสำรวจนั้นจะวัดค่าตัวแปรตามความสำเร็จ ในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แบบสอบถามและให้ครูกลุ่มตัวอย่างตอบ

รูปแบบการพัฒนาคู

กรมการฝึกหัดครู ภาควิชา บัญชี และคณะ (2545 ; อ้างถึงใน กรมการฝึกหัดครู. 2544) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการพัฒนาคูและหลักการกำหนดรูปแบบ การพัฒนาคู ดังนี้

1. องค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคู ได้แก่
 - 1.1 เลือกกระบวนการพัฒนาที่เหมาะสม
 - 1.2 กำหนดกลุ่มเป้าหมาย
 - 1.3 กำหนดยุทธวิธีการพัฒนา
 - 1.4 ดำเนินการพัฒนา
 - 1.5 การนิเทศ ติดตามประเมิน
2. หลักการกำหนดรูปแบบการพัฒนา ได้แก่
 - 2.1 มีระบบและปฏิบัติได้จริง
 - 2.2 ประสานงานและร่วมมือกับทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - 2.3 กำหนดยุทธวิธีและเงื่อนไขของกระบวนการให้ชัดเจน
 - 2.4 ยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับความต้องการทั้งผู้ให้และผู้รับการสร้าง

เครือข่าย

จากการสังเคราะห์แนวคิดการพัฒนาการศึกษา เชื่อว่า แต่ละประเทศต่างมีกระบวนการพัฒนาการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปรัชญา แนวคิด หลักการ ความเชื่อและบริบทของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมของผู้บริหารประเทศนั้น ๆ นำมาเป็นประเด็นการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประชากรของตนเอง และพิจารณาประเทศที่เจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี อุตสาหกรรมที่ยิ่งใหญ่ระดับโลก อย่างประเทศในยุโรป อเมริกา ประเทศจีนเกาหลี และญี่ปุ่น ประเทศเหล่านั้นมีแนวคิด หลักการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างไร เพื่อวิเคราะห์สรุปเป็นรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เป็นที่ยอมรับว่า “คุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับคุณภาพของครู” ด้วยเหตุนี้การพัฒนากุศลกรทางการศึกษาจึงมีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนผู้บริหาร ครู ให้สามารถดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ อาจดำเนินการตามที่หน่วยงานจัดให้หรือรูปแบบการพัฒนาตนเองอย่างอิสระก็ได้ แนวคิดของ Villegas - resmers Eleonorce (2003 : 69 - 70) ได้เสนอรูปแบบพัฒนาสมรรถนะครูและได้จำแนก 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ความมีระดับองค์กร และพัฒนาแบบกลุ่มเล็ก

เมื่อวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนากุศลกรทางการศึกษา 4 ทวีป พบว่า แต่ละทวีปมีความเหมือนและความแตกต่างวิธีการได้มาของรูปแบบการพัฒนากุศลกรทางการศึกษา ดังนี้

1. ทวีปเอเชีย

ประเทศในเอเชียมีวิธีการพัฒนากุศลกรทางการศึกษา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศที่พัฒนาการมากระดับโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ไต้หวันและสิงคโปร์ และประเทศที่มีการพัฒนาน้อย เช่น ลาว กัมพูชา บังคลาเทศ ทั้ง 2 กลุ่มจะมีองค์กรพัฒนากุศลกรทางการศึกษา เช่น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชียแปซิฟิก (APEC) การประชุม APEC ครั้งที่ 4 ที่อ่าวซุบิก ประเทศฟิลิปปินส์ เน้นความร่วมมือ 5 ด้าน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, การพัฒนาตลาดทุน, การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเพื่ออนาคต, การเจริญเติบโตที่ยั่งยืนและการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

คณะทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3 เครือข่าย คือ เครือข่ายการพัฒนาสมรรถนะเครือข่ายการศึกษา และเครือข่ายการพิทักษ์แรงงานและสังคม ภายใต้ข้อตกลงประเทศในอาเซียน ร่วมกันจัดกิจกรรมด้านการศึกษาในปี ค.ศ. 2004 ประกอบด้วย

1. ส่งเสริม สมรรถนะการเรียนการสอนคณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์
2. การใช้เทคโนโลยี ข่าวสาร เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน

3. การเรียนรู้ภาษาของกันและกัน

4. การปฏิรูปบริหารจัดการ-รวมศูนย์ และกระจายอำนาจ

เมื่อพิจารณารูปแบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาของประเทศไทยที่ผ่านมา รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะของครูในประเทศไทย จำแนก 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการพัฒนาเป็นทางการ 2) รูปแบบการพัฒนาแบบไม่เป็นทางการ 3) รูปแบบการพัฒนากึ่งเป็นทางการ

1. รูปแบบการพัฒนาเป็นทางการ ภาครัฐเป็นผู้กำหนด มีงบประมาณ กำหนด วัน เวลา สถานที่และรูปแบบที่จะพัฒนา เช่น การประชุม ฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การนิเทศ ภายใน ภายนอกสถานที่

2. รูปแบบการพัฒนาแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การพัฒนาตนเองของบุคลากรที่มีความต้องการเป็นการส่วนตัว ร่วมพัฒนาตามความสนใจ ใช้งบประมาณและค่าใช้จ่ายเอง เช่น การศึกษาด้วยตนเอง การศึกษาดูงาน การประชุมและการศึกษาต่อ ไม่มีใครบังคับเรียนรู้เอง

3. รูปแบบการพัฒนาแบบกึ่งทางการ ดำเนินการทั้งในเวลาราชการและนอกเวลาราชการ อาจไม่ได้รับงบประมาณ เป็นความร่วมมือจากคนในองค์กร เป็นการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาตนเอง เกิดจากความร่วมมือของเพื่อน และผู้อำนวยการสถานศึกษา

2. ประเทศญี่ปุ่น

รูปแบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้บุคคลที่จะเป็นครู จะต้องมีความรู้สูง มีขั้นตอนมาก เริ่มจากการเตรียมตัวการเป็นครู มีการสอบแข่งขันสูง และเมื่อเป็นครูแล้ว ครูญี่ปุ่นมีวัฒนธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบสูง ได้รับการกระตุ้นให้พัฒนาตนเองตลอดเวลา ด้วยความเชื่อของรัฐบาลญี่ปุ่น “การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับครูผู้สอน” รัฐบาลญี่ปุ่นจึงออกกฎหมายพิเศษ เกี่ยวกับบุคลากรทางการศึกษา บังคับให้ครูต้องได้รับการฝึกอบรมประจำสม่ำเสมอ ในแต่ละปีจะส่งครูปีละ 5,000 คน ไปเรียนรู้ประสบการณ์ในต่างประเทศ ครูในญี่ปุ่นต้องได้อบรม 2 แบบ คือ การฝึกอบรมขั้นพื้นฐาน และการฝึกอบรมเฉพาะทาง รูปแบบการฝึกอบรมมี 3 รูปแบบ

1. ฝึกอบรมโดยรัฐบาลจัดให้
2. ฝึกอบรมโดยอิสระ นอกโรงเรียนช่วงเวลาทำงาน
3. ฝึกอบรมแบบสมัครใจ ดำเนินการนอกเวลาทำงาน

จากตัวอย่างการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ระหว่างไทย ญี่ปุ่น พบว่า ประเทศญี่ปุ่นมีการพัฒนาตนเองอย่างจริงจัง เมื่อรู้จุดอ่อนของตนเองจะแก้ไขทันที มีความเอาใจจริงเอาใจ เช่น เมื่อผลการประเมินการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น อ่อนด้านคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ

เขาจะแก้ไขทันที โดยมีเป้าหมายที่ครูก่อน ตามความเชื่อของการศึกษาประเทศญี่ปุ่น การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับครูผู้สอน ส่วนประเทศไทย หากไม่มีการปรับปรุงรูปแบบ การศึกษาไทยคงจะตกต่ำไปเรื่อย ๆ โดยไม่ทราบว่าจะมีจุดจบอย่างไร

3. ทวีปยุโรป

รูปแบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในทวีปยุโรป ประเทศแถบยุโรป บุคลากรทางการศึกษา มีการพัฒนาวิชาชีพ (OECD) มุ่งจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดทักษะ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ส่งผลให้การเป็นครูสมบูรณ์ขึ้น เกิดขึ้นกับครูทุกคน การพัฒนาการเรียนการสอนของครูเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นจากการจับประเด็นปัญหาตาม บริบทของแต่ละสภาพสังคม ทอดยาวไปตลอดชีวิตความเป็นครู จากการเปิดเผยของ OECD เกี่ยวกับการศึกษาว่าครูได้ร่วมพัฒนาอะไรบ้าง พบว่า ครูในทวีปยุโรป มีการพัฒนา 3 รูปแบบ สูงตามลำดับ ดังนี้

1. ได้รับการพัฒนารูปแบบการพูดคุย แลกเปลี่ยนอย่างไม่เป็นทางการร้อยละ 93
2. ได้รับการพัฒนารูปแบบการเรียนบางวิชาและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการร้อยละ 81
3. ได้รับการพัฒนารูปแบบการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองร้อยละ 78

ส่วนรูปแบบการพัฒนาที่ยังต่ำได้แก่

1. รูปแบบการพัฒนาตามโปรแกรมคุณภาพ ร้อยละ 35
2. รูปแบบการพัฒนาการเยี่ยม สังเกตการณ์สอน โรงเรียนอื่นร้อยละ 28
3. รูปแบบการพัฒนาช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงหรือคำแนะนำจากเพื่อน ๆ ร้อยละ 36

โดยสรุปประเทศแถบยุโรป ครูได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้วยการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเองมากกว่าการจัดให้ ซึ่งเกิดจากแนวคิดหลักของการพัฒนากระตุ้นให้ครูเป็นนักคิด วิเคราะห์ร่วมมือ ช่วยเหลือกันเอง และเป็นผู้เรียนรู้อย่างอิสระ (OECD, 2010 : 13) เมื่อศึกษารูปแบบประเทศฟินแลนด์ เป็นประเทศที่มีชื่อเสียงระดับโลกด้านอุตสาหกรรม ด้านประชาธิปไตย มีสมรรถนะการแข่งขันเศรษฐกิจมากที่สุด มีการนอ้รราชภัฏร์บ่งหลวงต่ำสุด ก็พบว่าสถาบัน การศึกษาวิชาชีพครูได้รับการยอมรับจากสังคมมาก ครูมีอิสระจากการควบคุมภายนอก การตรวจสอบแค่ครูมีความตระหนักรับผิดชอบงานในหน้าที่สูงสุด ทุ่มเลา กำล้งกาย กำล้งใจ เพื่อศิษย์เรียนรู้ได้เต็มความสามารถ จุดเด่นของครูฟินแลนด์คือ เมื่อพบปัญหาจะพยายามหา วิธีการต่าง ๆ แก้ปัญหา ครูมีอิสระที่จะจัดการเรียนรู้กับเด็ก ครูฟินแลนด์มีความคิดอ่านเป็น ของตนเอง พัฒนาการตนเองตลอดเวลา โดยไม่อาศัยกฎเกณฑ์จากภายนอกบังคับ เนื่องจากครูเป็น

ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาจากคนที่มีคะแนนสูงสุด 10% แรก และมีความเหมาะสมการเป็นครู ทั้งอุดมการณ์ อุปนิสัยใจคอ อารมณ์และจริยธรรมการเป็นครู

การพัฒนาตนเองจากฐานรากของตนเองอย่างต่อเนื่อง กระบวนการพัฒนา เป็นแบบการแก้ปัญหา (Problem Solving) ส่งเสริมการทดลอง การถามตอบที่สะท้อนความคิด การแบ่งปันความรู้และการสร้างนวัตกรรม ประเทศยุโรป จึงประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษา ประเทศมีความก้าวหน้า

4. ทวีปอเมริกา

รูปแบบการพัฒนามูลฐานทางการศึกษาในทวีปอเมริกา ประเทศอเมริกาเป็นประเทศใหญ่มาก จึงมีปัญหาการศึกษามากมาย โดยเฉพาะการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ มีความเชื่อว่า “ครูเป็นปัจจัยและเงื่อนไขของความสำเร็จหรือล้มเหลวของการศึกษา” แต่ละรัฐมีความเป็นอิสระในการพัฒนาครู เช่นรัฐ Missouri เน้นการพัฒนาครูเพื่อให้สามารถพัฒนาการเรียนการสอน โดยให้ผลตักถึงการเรียนรู้ที่ดีขึ้นของนักเรียน

สหรัฐอเมริกากำหนดสมรรถนะครูไว้ 7 ด้าน คือ

1. ด้านการใช้ข้อมูล
2. ด้านการจัดการเรียนการสอน
3. ด้านการประเมินผล
4. ด้านบรรยากาศสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้
5. ด้านการสื่อสาร
6. ด้านวิชาชีพ
7. ด้านผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน

ผลการพัฒนาครูสหรัฐอเมริกา จะดูจากความเจริญก้าวหน้าของนักเรียน โดยครูแต่ละคนจะได้รับการสังเกตอย่างเป็นทางการ โดยดูพฤติกรรมและการดำเนินการทั้ง 7 ด้าน ผู้สังเกตจะสังเกตการณ์สอน และสังเกตนอกห้องเรียน วิธีการพัฒนาสมรรถนะครูผู้สอน ประเทศสหรัฐอเมริกา ผลการวิจัยพบว่า หากครูมีความรู้ ทักษะที่เหมาะสมและรวมถึงหากการเตรียมครูใหม่ให้มีสมรรถนะที่ดี ย่อมมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสอดคล้องกับแนวคิดของ Stefan Ova (2009) ที่กล่าวว่า บุคลากรทางการศึกษาต้องพัฒนาสมรรถนะ ตลอดชีวิต “จุดเน้นการพัฒนาสมรรถนะครู เน้นการเรียนการสอน ประเมินผลและการสังเกตและการสะท้อน และจากงานวิจัยยืนยันว่า รูปแบบ ความร่วมมือ เพื่อช่วยกัน มีพลังในการพัฒนาได้ดีกว่าการดำเนินงานตามลำพัง

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาสนับสนุน กระตุ้นให้บุคลากรทางการศึกษาเรียนรู้จาก ผู้เชี่ยวชาญ จากพี่เลี้ยง จากเพื่อนร่วมงาน และงานที่รับผิดชอบและร่วมมือจากเพื่อนครูด้วยกัน เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่แท้จริง จุดเด่นของสหรัฐอเมริกา มีการพัฒนาสมรรถนะ ครูอย่างเป็นระบบ เมื่อผลการประเมินว่าครูขาดสมรรถนะใดเพียงสมรรถนะเดียว ครูจะต้อง ได้รับการพัฒนา และมีการติดตามอย่างเป็นระบบ

5. ทวีปออสเตรเลีย

รูปแบบการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในทวีปออสเตรเลียประเทศนี้ กำหนด การฝึกอบรมไว้ แต่มีความเชื่อว่า การพัฒนาวิชาชีพเป็นงานส่วนบุคคลที่ต้องพัฒนาตนเอง ที่ ก่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของผู้เรียน เช่น รูปแบบการร่วมประชุมสัมมนา การนำเสนอผลงานที่ประชุมวิชาการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ประเทศนิวซีแลนด์ รูปแบบการพัฒนาครูประจำการ ลักษณะ Moving Teams จะพัฒนาโดยโรงเรียนเอง หรือส่งไป อบรมข้างนอก ถ้าจะไปอบรมข้างนอกต้องจ้างครูคนอื่นสอนแทน เนื่องจากครูจะทิ้งห้องเรียน ไม่ได้ ทั้งประเทศออสเตรเลีย และประเทศนิวซีแลนด์ ต่างมีระบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่เข้มข้นและมีความชัดเจน ครูต้องพัฒนาสมรรถนะ โดยคู่ได้จากผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เช่นเดียวกับประเทศนิวซีแลนด์จะมีการทดสอบสมรรถนะครู

จากการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะครูทั้ง 4 ทวีป มีมิติในการพัฒนาครู ไม่แตกต่างกัน ประเทศที่มีความเคร่งครัด ยึดระบบ โปร่งใส มีความคงเส้นคงวา เน้นระบบ คุณธรรม ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์ และประเทศญี่ปุ่น ประเทศที่มีการคัดครูเข้มงวดมาก โดยเฉพาะประเทศฟินแลนด์/ประเทศสหรัฐอเมริกา บุคลากรทางการศึกษาเป็นพนักงานที่มี เงื่อนไขการประเมินสมรรถนะ เพื่อต่อสัญญาการทำงาน ในขณะที่ประเทศไทยมองด้านใดก็ ต้องปรับปรุงทั้งระบบการพัฒนาครู โดยเฉพาะการประเมินภายนอก การประเมินภายใน และการประเมินสมรรถนะ ยิ่งประเมินผลสัมฤทธิ์ยิ่งต่ำ

รูปแบบการพัฒนาครู จึงได้มาจากนโยบายของแต่ละประเทศ ทั้งในประเทศที่พัฒนา แล้วและประเทศกำลังพัฒนา ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ คุณภาพการศึกษาที่ดี สิ่งทีทุกประเทศ ต้องการและคุณภาพการศึกษาอยู่ที่คุณภาพและความรับผิดชอบของครู

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนมีนักวิจัยหลายท่านได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนมีผลงานบางส่วนที่น่าสนใจ และผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัย ดังกล่าวดังต่อไปนี้

พรประภัสสร ปริญาญกุล (2546 : 45) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศาสตร์ ในสถาบันราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในสาขาวิชาศิลปศาสตร์ในสถาบันราชภัฏมี 3 รูปแบบ คือ การจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน และการผสมผสานระหว่างการสอนเชิงประสบการณ์ในชั้นเรียน และนอกห้องเรียน การอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสรุปผลการเรียนรู้ และการประยุกต์การเรียนรู้

วัฒนา อัคราพานิช (2546 : 37) ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ด้านการเมือง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเรียนการสอน ที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย คือ การทดสอบก่อนเรียน และสรุปผลมโนทัศน์ ด้านการเมืองและมโนทัศน์ด้านการเมืองที่ตลาดเคลื่อน การแจ้งผลสรุปให้นักเรียนทราบ การเรียนรู้มโนทัศน์ใหม่ด้านการเมือง การจัดการทำให้นักเรียนเกิดภาวะสมดุลทางปัญญา การสรุปผังมโนทัศน์ใหม่ และการทดสอบหลังเรียน

ศิริพร ทวีชาติ (2545 : 35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของการเรียนรู้โดยใช้แหล่งข้อมูลเป็นหลัก เพื่อเสริมสร้างความสามารถด้านสารสนเทศ ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากการศึกษาสรุปได้ว่า หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้กระบวนการสารสนเทศโดยการใช้เทคโนโลยีและแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย การสร้างความรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ขั้นตอนการเรียนการสอนมี 7 ขั้นตอนคือ การระบุคำถามหรือปัญหาที่จะศึกษาการวางแผนกำหนดวิธีการแสวงหาข้อมูล การสืบค้นสารสนเทศจากแหล่งข้อมูล การเลือกและประเมินสารสนเทศ การสรุปและการนำเสนอความรู้ การประเมินกระบวนการและผลงาน และการนำความรู้ไปใช้

เสกสรร สายสีสด (2550 : 48) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบระบบการเรียนการสอน โดยใช้อินเทอร์เน็ต สำหรับสถาบันราชภัฏ ผลการวิจัยสรุปได้ว่ารูปแบบระบบมีขั้นตอนดังนี้คือ การกำหนดเป้าหมายการเรียนการสอน การวิเคราะห์ความพร้อมการเรียน การเตรียมผู้สอนการสร้างแรงจูงใจในการเรียน การเตรียมความพร้อมการเรียน การดำเนินการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมทักษะ การประเมินผล การเรียนการสอน และข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุง

ลัดดา ศิลาน้อย และคณะ (2545 : 52) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้การสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ในวิชาการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีหลักการที่สำคัญ คือ ความสามารถที่เท่ากันของผู้เรียน ไปสู่จุดมุ่งหมายและความสำเร็จของกลุ่ม การเรียนการสอนมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การนำเสนอบทเรียนต่อชั้นเรียน การศึกษากลุ่มย่อย และการประเมินผล

ประยูร บุญใจ (2544 : 63) ได้ศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านสื่อกลาง เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาของนักศึกษาในสถาบันราชภัฏ สรุปผลการวิจัยได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน มี 5 องค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอนและการวัดการประเมินผล กระบวนการเรียนการสอนมี 3 ขั้นตอน คือ ขึ้นนำเข้า ขยายความและขึ้นแสดงผลผลิต

วิโรจน์ วัฒนานิมิตกุล (2544 : 37) ได้วิจัยการพัฒนารูปแบบการสอนโดยใช้สาระอิงบริบทเพื่อส่งเสริมความรู้ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยสรุปได้ว่ารูปแบบการเรียนการสอนสามารถส่งเสริมความใฝ่รู้แก่นักเรียนด้วยการนำเสนอสาระ อิงบริบท ซึ่งเป็นจุดรวมของเนื้อหาสำคัญของบทเรียน ที่มีความครอบคลุม ชับซ้อน และน่าสนใจเพียงพอที่จะกระตุ้นให้นักเรียนกำหนด ประเด็น ค้นคว้า และการดำเนินการค้นคว้าด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วสรุปเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับกับสาระอิงบริบทเดิม และสามารถนำความรู้ที่ได้ทั้งหมดไปใช้ในการกำหนดค้นคว้าใหม่ต่อไป

เรวดี อาษานาม (2547 : ๗) ได้วิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเสนอให้อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประเมินระดับความสำคัญของปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญต่อการเรียนการสอนเรียงลำดับจากระดับความสำคัญจากมากไปน้อย คือ ปัจจัยด้านกระบวนการ และปัจจัยด้านตัวป้อน

สุวิชัย แก้วจันดา (2547 : 55) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอน ได้เน้นด้านการสนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวางแผนการจัดการเรียนการสอน และการนิเทศและติดตามผล ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การวางแผนการจัดการเรียนการสอน การสนับสนุน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศ และการติดตามผล และการวิจัยในชั้นเรียน

พิสมัย สระคูพันธ์ (2547 : 78) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาแผนการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการหน่วยธรรมชาติรอบตัว อนุบาลปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การจัดประสบการณ์แบบบูรณาการส่งผลให้ผู้เรียนมีสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

วิญญู เมืองนาค (2546 : 44) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนประถมศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลำภูเขต 1 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอนเรียงจากมากไปหาน้อย คือ ปัจจัยด้านผู้บริหารโรงเรียน ปัจจัยด้านการสนับสนุน ปัจจัยด้านตัวครู และปัจจัยด้านผู้เรียน

สมพร จรุงเรืองกุลกิจ (2544 : 71) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช 2 ผลการวิจัยพบว่าโดยการใช้รูปแบบที่ผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์ ตั้งคำถามจัดหาเอกสารอ้างอิง ให้ผู้เรียนเตรียมความรู้ก่อนเข้าเรียน แล้วนำเสนอและอภิปรายในชั้นเรียน กิจกรรมการเรียนเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการฝึกปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการเรียนและสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ในสถานการณ์จริง

อดุลย์เดช ฐานะ (2543 : 33) ได้ทำการวิจัยเรื่องการบริหาร จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใน โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การบริหารการจัดการเรียนการสอน ได้ปฏิบัติ “มาก” ทุกด้าน คือ ด้านการจัดปัจจัยสนับสนุนกิจกรรม ด้านการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการสอนนิเทศติดตามผล ปัญหาที่สำคัญ

ของการบริหารจัดการ ได้แก่ ปัญหาด้านปัจจัยสนับสนุน ด้านการวางแผนการเรียนการสอน ข้อเสนอแนะที่สำคัญของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ควรจัดสรรงบประมาณให้เหมาะสม ส่งเสริมพัฒนาครู ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตร ผลลัพธ์การเรียนการสอน และมีการวางแผน การนิเทศร่วมกันระหว่างครูผู้สอนกับฝ่ายวิชาการ

เพ็ญศรี ศรีนุสร (2543 : 45) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการใช้รูปแบบการสอน แบบร่วมมือกันเรียนรู้ที่เน้นนวัตกรรมพื้นบ้านเพื่อการสอนในวิชาภาษาไทย เรื่องพื้นบ้านพื้นเมือง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า จากการสอน โดยรูปแบบนี้นักเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนที่มีระดับความสามารถทางการเรียน สูง ปานกลาง และต่ำ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกัน นักเรียนส่วนมากมีความรู้สึกต่อตนเองในระดับมาก

มานพ วงศ์สาขา (2541 : 47) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเรียนรู้โดยการนำตนเองของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด Mukdahan ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้โดยการนำตนเองของนักเรียนได้ปฏิบัติตน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การนำจุดมุ่งหมายในการเรียน การแสวงหาแหล่งวิชาการ การประเมินผล และการวิเคราะห์ความต้องการ

สุภาพ เต็มรัตน์ (2550 : 46) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ของครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคใต้ตอนบน กลุ่มตัวอย่าง คือ ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตภาคใต้ตอนบน ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เพื่อใช้ทดสอบยืนยันแบบจำลองความสัมพันธ์ตามสมมติฐาน จำนวน 417 คน กลุ่มตัวอย่างที่ 2 เพื่อใช้ทดสอบยืนยันแบบจำลองความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ จำนวน 417 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. แบบจำลองความสัมพันธ์เชิงสาเหตุมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1.1 ประสพการณ์ในการสอน มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านคุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน

1.2 การสนับสนุนการทำงานของครู มีอิทธิพลทั้งทางตรงกลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอิทธิพลทางอ้อมผ่านการพัฒนาครู คุณลักษณะด้านวิชาชีพ เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และพึงพอใจในงาน

1.3 เจตคติต่ออาชีพครู มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อม ต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ โดยอิทธิพลทางอ้อมผ่าน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญและความพึงพอใจในงาน

1.4 การพัฒนาครู มีอิทธิพลทางอ้อมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ ผ่านคุณลักษณะด้านวิชาชีพครู เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและความพึงพอใจในงาน

1.5 คุณลักษณะด้านวิชาชีพ มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอิทธิพลทางอ้อมผ่าน เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ และความพึงพอใจในงาน

1.6 เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอิทธิพลทางอ้อมผ่านความพึงพอใจในงาน

1.7 ความพึงพอใจในงาน มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ตัวแปรที่มีค่าอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สูงที่สุด คือการสนับสนุนการทำงาน (0.467) รองลงมา ได้แก่ คุณลักษณะด้านวิชาชีพ (0.403) ความพึงพอใจในงาน (0.304) เจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (0.270) การพัฒนาครู (0.197) เจตคติต่ออาชีพครู (0.162) และประสบการณ์ในการสอน (0.19) มีค่าอิทธิพลรวมต่ำสุด สรุปได้ว่าการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จะประสบความสำเร็จ ต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยด้านประสบการณ์ในการสอน ปัจจัยด้านการสนับสนุนการทำงานของครู ปัจจัยด้านเจตคติต่ออาชีพครู ปัจจัยด้านการพัฒนาครู และปัจจัยด้านวิชาชีพ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Scallan (1981 - A) ได้ศึกษาผลการใช้แบบฝึกหัดแบบชี้นำที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเกรด 5 และ 6 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาและวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนทางตอนเหนือของรัฐเท็กซัส ผลการศึกษาพบว่า การใช้แบบฝึกหัดชี้นำในห้องเรียนสามารถคาดหวังผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้สูงกว่าการใช้แบบฝึกหัดชี้นำเพียงเล็กน้อยหรือไม่ใช้แบบฝึกหัดชี้นำเลย

Bruno (1984 : 2663) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องทักษะการเขียน ของนักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติกับการเรียนด้านวิธีสอนแบบเน้นทักษะกระบวนการ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 3 - จำนวน 654 คน พบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบเน้นทักษะกระบวนการ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทักษะการเขียนสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Crookall (1984 : 262 - 276) ได้กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนที่สอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร วิธีที่ได้ผลและเป็นที่ยอมรับ คือ การแสดงบทบาทสมมติหรือการสร้างสถานการณ์ จำลอง เพราะจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้ภาษาอังกฤษได้เองโดยอัตโนมัติ และทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในภาษาได้อย่างชัดเจน

Romine (1974 : 139 - 143) ได้ทำการวิจัยเรื่องบรรยากาศการสอนที่ดี พบว่าบรรยากาศการสอนที่ดีสามารถทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ ได้แก่ด้านการจัดการเตรียมการสอน การที่ผู้สอนชี้แจงให้ผู้เรียนได้ทราบถึง วัตถุประสงค์ในวิชา รวมทั้งแนะนำหนังสืออ้างอิงต่าง ๆ ด้านผลการสอนที่ผู้เรียนได้รับ ผู้เรียนได้ประโยชน์ตามความคาดหวังจากวิชาที่นักเรียนเลือกผู้เรียน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน และด้านการประเมินผลควรมีการนำข้อมูลย้อนกลับมาใช้ปรับปรุงและควรมีการเสริมแรงการเรียน

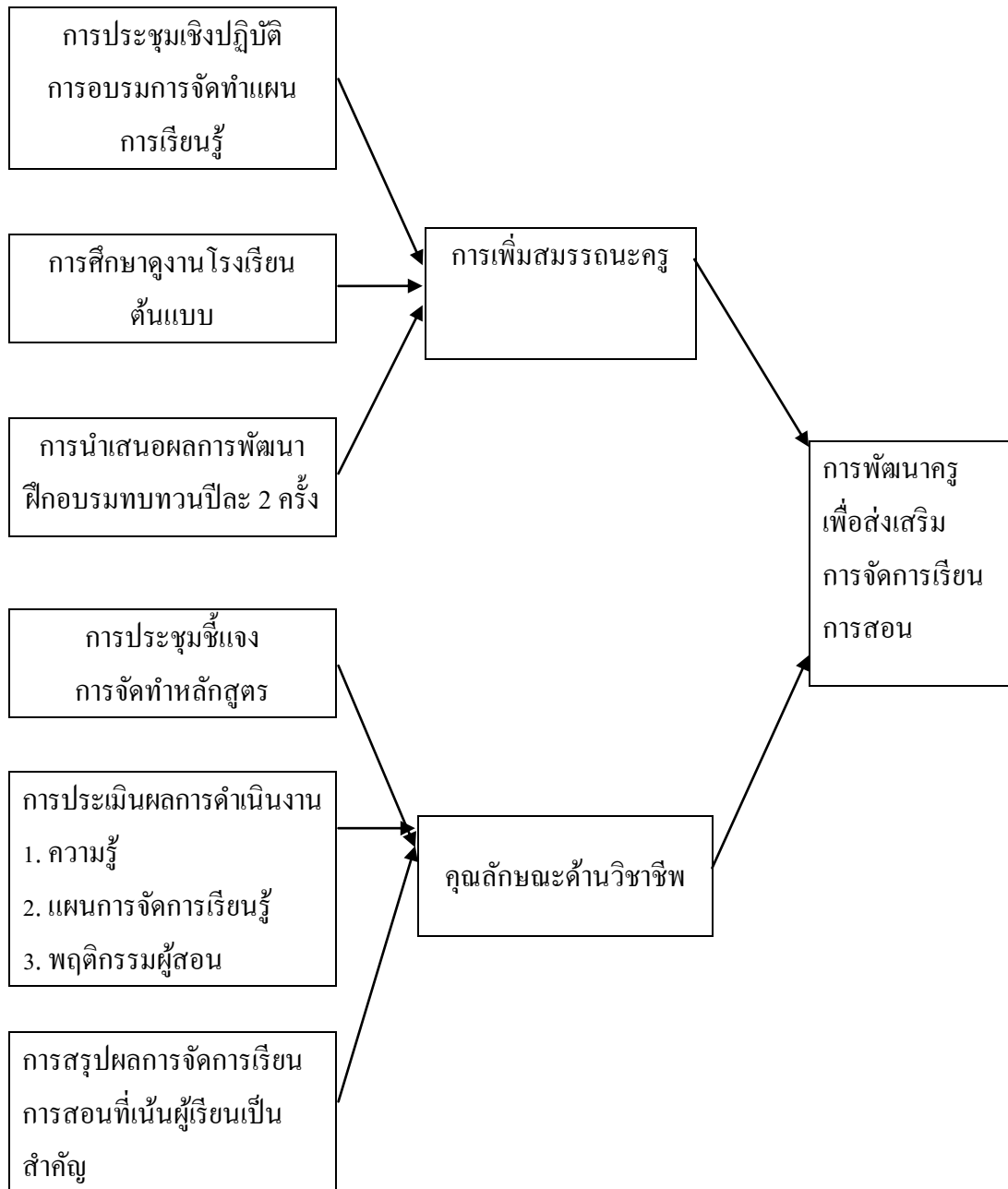
Doku and Adu (1999 : 68) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณภาพของการเรียนรู้วัฒนธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผลการวิจัยพบว่า คุณภาพของการเรียนรู้ของวัฒนธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ ความสามารถในการแสดงความคิดเห็น ซึ่งในสิ่งที่สำคัญที่สุดในการเรียนรู้วัฒนธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในการแสดงความคิดเห็นของผู้เรียนคือสิ่งแวดล้อมและการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยทางตรงที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างในการเรียนรู้วัฒนธรรม

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอน ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดกิจกรรมโดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลายและจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสามารถตามศักยภาพของตนเอง สรุปความรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดหาเหตุผลเพื่อนำไปแก้ไขปัญหาเองได้ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จใน รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่กล่าวมาข้างต้น มีจำนวน 5 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยด้านการพัฒนาครู ซึ่งประกอบด้วย 1) การส่งเสริมให้ครู เข้าประชุม อบรม และสัมมนา 2) ส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเอง ด้านความรู้ ทักษะและเทคโนโลยี 3) ส่งเสริมให้ครูพัฒนากระบวนการเรียนการสอน สร้างนวัตกรรม และทำวิจัยในชั้นเรียน 4) โรงเรียนจัดทำ โครงการส่งเสริมพัฒนาบุคลากร 5) จัดสวัสดิการ เครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อต่อ การพัฒนาครู ปัจจัยด้านเจตคติต่อการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ปัจจัยด้านความพึงพอใจใน งานของครู ปัจจัยด้านสนับสนุนการทำงานของครู และปัจจัยด้านคุณลักษณะด้านวิชาชีพเพื่อนำ ไปสู่การตั้งสมมติฐานงานวิจัย และผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็น โครงสร้างความสัมพันธ์เชิง เหตุและผล โดยอาศัยหลักการเหตุสัมพันธ์ ลำดับการเกิดก่อน – หลังของปัจจัย ดังแผนภาพที่ 3

กรอบแนวคิด รูปแบบการพัฒนาครูเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย